

SÜHEYL B. AMR (r.a.)'IN HAYATI VE FAALİYETLERİ

Mustafa KILIÇ¹

ÖZET

Süheyl b. Amr Mekke fethinden sonra Müslüman olan sahabelerden biridir. Müslüman olmadan önce Mekke'nin eşrafından sayılan Süheyl, hitabet gücü ve zenginliği ile tanınmaktaydı. İslam'ın tebliğ edilmeye başlamasından sonra Mekke müşriklerinin yanında yer aldı, Hudeybiye Antlaşmasında onların temsilcisi oldu. Bedir esirleri arasında iken cezaya çarptırılmasına Hz. Peygamber izin vermedi. Hz. Peygamber'in vefatından sonraki dönemde Müslümanları İslam dairesinde tutmak için ünlü hitabet gücünü kullandı. İslam'a geç girmesinin kendisi için büyük bir kayıp olduğunu bilerek eski itibarını aramak yerine, kayıplarını telafi etmek için Allah yolunda cihat etmek gerektiğini idrak etti. Suriye cephesinde İslâm'ın yayılması için mücadele eden Süheyl b. Amr, bölgede h. 18. yılda yaşanan taun felaketinde vefat etti.

Anahtar Kelimeler: Süheyl b. Amr, Hudeybiye, Müzakereci, Mekke'nin Fethi

¹ Doç. Dr. * Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

THE LIFE AND ACTIVITIES OF SUHEYL b. AMR (r. a.)

ABSTRACT

Suhayl b. Amr is one of the companions who became Muslim after the conquest of Mecca. Before accepting Islam, Suheyyl was one of the notables of Mecca and was known by his oratorical power and wealth. When the Islamic message was transmitted to him, he sided with the Mecca's polytheists and became a representative of them in the Hodaybiyah Treaty. While he was one of the captives of War of Badr, Prophet Muhammed did not allow his punishment. After Prophet's death, he used his well-known oratory power to keep the Muslims in harmony. Realizing late joining to Islam, he did not seek after his old reputation, instead of that to compensate for losses he considered to necessity of struggle in the path of Allah. While Suheyyl b. Amr was struggling to spread Islam in the Syrian front, he died as a result of the plague in A.H.18.

Key Words: Suheyyl b. Amr, Hodaybiyah Treaty, Representative, Conquest of Mecca

Giriş

Hz. Peygamber'in İslâm'ı tebliğ mücadelesinde muhatap olduğu insanlardan bazılarının, konumları ve şahsi özellikleri sonucunda, öne çıktığını görüyoruz. Hitabet gücü, zekâsı ve zenginliği ile Mekke müşrikleri arasında önemli bir yere sahip olan Süheyyl b. Amr, Müslümanlarla mücadelede öne çıkan isimlerden biridir. İslâm davetinin Mekke döne-

minde müşrik toplumun önderlerinin farklı alanlarda hak dinle ve onun elçisi Hz. Peygamber'le mücadele ettikleri görülmektedir. Ebû Cehil, Ebû Lehep, Velîd b. Muğîre, Utbe ve Şeybe b. Rebîa, Ukbe b. Ebi Muayt gibi fizikî işkencenin zalimleri yanında Ebû Süfyân gibi mücadeleyi diplomatik alanda sürdüren insanlar da vardı. Süheyl ise bu mücadelede maddi gücü ile önemli bir yer tutarken asıl maharetini hitabet ve müzakere alanında göstermiştir. Süheyl, Mekke eşrafından olmasının verdiği üstünlükle dili ile İslâm ve Müslümanlara saldırmış ilerleyen dönemlerde ise müşriklerin temsilcisi olmuştur.

Mekke dönemindeki işkencenin akabinde Medine'de yeni bir yurt bulan Müslümanlar, müşriklerin karşısına artık mücâhede izni almış olarak daha kuvvetli çıktılar. Fetihden sonra Müslüman olmasına kadar Süheyl, Bedir, Uhud ve Hendek savaşları, Hudeybiye anlaşması ve Mekke'nin fethi hadiselerinde müşriklerin safında kendisini göstermiştir. Süheyl'in, Hz. Peygamberin Tâif dönüşü ondan himaye istemesi, Hudeybiye'den sonra Beni Bekir'e yardım ederek Müslümanların müttefiki Huzâ'a'ya yapılan saldırıya bizzat katılması ve son olarak Ebû Süfyân'a rağmen Mekke'de direniş göstermesi Kureyş üzerinde önemli mevkide olduğunu ve insiyatif sahibi olduğunu göstermektedir. Mekke'nin fetminden sonra ise Süheyl'in Müslüman olarak güçlü bir imanı yakaladığı görülmektedir. Kaynaklarda onun kadar ibadete düşkün olan başka bir Mekke eşrafının olmadığı zikredilmektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonraki duruşu ve İslâm gerçeğini sindirmiş bir insan olarak Müslümanları iman dairesinde tutmanın hayati önemini kavrayıp bu alanda gayret göstermesi önem arz etmektedir. Bu amaçla bu makalede Süheyl'in hayatı ve Hz. Peygamber'le münasebetlerinin ortaya konulması, bu münase-

betleri belirleyen veya etkileyen faktörler üzerinde durulması hedeflenmiştir.

a- Hayatı, ailesi ve kişiliği

Süheyl, Kureyş kabilesinin hatiplerinden, fasih konuşan ve muhakemesi güçlü insanlarından biridir. Nesebi Süheyl b. Amr b. Abdüsemis b. Abdüvüd b. Nasr b. Malik b. Hısl b. Âmir b. Lüey b. Ğâlib b. Fıhr el-Kureşî el-Amirî el-Mekkî'dir. Künyesi EbûYezid'dir. Annesi, Hubba bt. Kays b. Dabiys b. Salebe b. Hayyan b. Ganem b. Muleyh b. Amr b. Huzâa'dır. Süheyl, Kureyş kabilesinin eşrafından ve yazı yazmayı bilen on yedi kişiden biridir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Ticaretle uğraşan Mekke'nin önemli zenginlerinden biridir.²

Süheyl'in Abdullah, Ebû Cendel ve Utbe adlarında oğulları Hind ve Sehle isminde kızları vardır. Ubeydullah adlı bir oğlu Ümmü Gülsüm adında bir kızı daha olduğu belirtilmektedir.³ Ümmü Gülsüm'ün Hind'in ikinci bir adı olması muhtemel olmakla beraber kaynaklarda bu bilgiye ulaşamadık. Çocuklarından Ebû Cendel, Abdullah, Ümmü Gülsüm ve iki kardeşi Mekke döneminde Müslüman oldular. Diğer çocuklarından Ubeydullah ve Utbe ile kızı Sehle daha sonra İslâmiyeti kabul ettiler.⁴

² - İbn Kuteybe, *el-Meârif*, 69, 284; Belazurî, *Fütûh*, trc., Mustafa Fayda, Ankara, 2002, s., 199, 691; el-Fâsî, Ebu't-Tayyib Takıyyüddin Muhammed (ö. 830/ 1427), *el-Ikdü's-Semîn fi Tarihi'l-Beledi'l-Emîn*, thk., Muhammed Abdulkadir Ata, Beyrut, 1998, IV, 250; İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali (ö. 456/ 1064), *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, Beyrut, 1983, s., 166; Zehebî, Muhammed b. Ahmed (ö. 748/ 1347), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk., Şuayb Arnaut, 1414, I, 194; Hayrettin ez-Zirikî, *el-A'lâm*, Beyrut, 1992, III, 144. Said b. el-Müseyyib'e cahiliye devrinde Kureyş'in hatiplerinin kimler olduğu sorulduğunda o Esved b. Abdülmuttalib'i ve Süheyl'i söylemiştir. (Abdüşşafi Sıddîk, "Süheyl b. Amr", *Mecelletü'l-Müerrihi'l-Arabî*, Bağdat, 1987, XXXIV, 129.

³ - Bünyamin Erul, "Süheyl", *DİA*, İstanbul, 2010, XXXVIII, 30.

⁴ - Erul, "Süheyl", *DİA*, XXXVIII, 30.

Ebû Cendel Mekke'de fetihten önce Müslüman oldu. Babası gibi h. 18 yılında Amevas taununda ölünceye kadar Şam bölgesinin fetih hareketlerine katıldı. İlerde hakkında bilgi verilecektir.⁵

Süheyl'in diğer oğlu Abdullah, Habeşistan'a hicret eden Müslümanlardandır. Bedir savaşına babasıyla beraber geldi. Müşriklerin safından İslâmiyeti kabul ederek Hz. Peygamber'in yanına kaçtı ve Bedir'de savaştı. Cuvâsa savaşında Süheyl onun şehit olduğunu duyunca "Allah'tan ecir ve sevâbını isterim" dedi. Hz. Ebû Bekir ona başsağlığı dilediğinde; "Resûlullah'ın şöyle dediğini duydum; Şehit olan kimse ailesinden yetmiş kişiye şefaath eder, benim temennim onun benden önce kimseye şefaath etmemesidir" dedi.⁶

Süheyl'in kızları Sehle ve Hind'in anneleri Hunefâ bt. Ebû Cehil'dir.⁷ Süheyl ailesiyle birlikte Şam'a gittiğinde bu mücadelede kızı Hint ve torunu Fâhite bt. Utbe'den başka ailesinin tamamı hayatını kaybetti. Süheyl ile birlikte bu bölgeye gelen Abdurrahman b. Hâris b. Hişâm'la dönen Fâhite, Hz. Ömer'in "kaçak kadınla erkeği evlendirin" emri üzerine evlendiler. Süheyl'in nesli bu torunundan devam etti.⁸

Süheyl'in kişiliğini, sosyal alandaki nüfuzu ve parlak müzakerecilik yönü ortaya koymaktadır. Süheyl bu iki özelliğini İslâm'dan önce de sonra da taşımıştır. Hz. Peygamber'in Tâif dönüşünde ondan himaye

⁵ - İbn Sa'd, Muhammed (ö. 230/845), *Tabakatü'l-Kübrâ*, t.y., VII, 405

⁶ - İbn Hişâm, II, 726; İbn Sa'd, III, 406; Belazuri, *Fütuh*, trc.,123; İbnü'l-Cevzî, *Sıfeti's-Safve*, Beyrut, 1992, I/I, 371.

⁷ - Hunefâ bt. Ebû Cehil, Mekke'nin fethinde Müslüman olduktan sonra Süheyl ile evlendi. Süheyl vefat ettikten sonra Hunefa adlı bu hanımla Usame b. Zeyd evlendi.

⁸ - İbn Sa'd, VII, 262; İbn Abdülber, Yusuf b. Abdullah, (ö. 463/1070m.) *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, 1995, II, 232; *el-İkdü's-Semîn*, IV, 252; İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, Beyrut, 1983, s., 166; Erul, "Süheyl", *D'Â*, XXXVIII, 30.

istememesi Süheyl'in Mekke'deki nüfuzunun güçlü olmasındandır. Nitekim Bedir savaşında esir düşen Süheyl'i kurtarmak için müşriklerin hemen harekete geçtikleri, Hudeybiye'de ise diplomat olarak görevlendirdikleri görülmektedir.⁹ Hudeybiye anlaşmasını müzakere ederken akıselim, soğukkanlı, dirayetli bir tavır sergilemiş hukuk bilgisi ölçüsünde maddeleri zekice irdelemiş ve anlaşmaya öylece varılmıştır.¹⁰ Süheyl olmasaydı Hz. Peygamber ile Mekke müşriklerinin anlaşmaları zor olurdu.¹¹

b-Hz. Peygamber'in Taif Dönüşünde Süheyl'den Eman Talebi

Hiz. Peygamber Mekke müşriklerinin uyguladığı boykot yıllarında ailesi ve kendisine inanan Müslümanlarla beraber büyük sıkıntılar çekmişti. Boykotun kaldırılmasından hemen sonra ise en büyük destekçileri olan amcası EbûTâlib ve eşi Hatice validemiz vefat ettiler. Hiz. Peygamber yaşadığı sıkıntıların üzerine en büyük iki destekçisini kaybetmiş oldu. Hatice validemiz yaşananlar karşısında Hiz. Peygamber'e sözleriyle tavırlarıyla en büyük moral desteği verirken amcası Ebû Tâlib ise Müşriklere karşı onun en büyük koruyucusu idi. Ebû Talib, Mekke Müşriklerinin Hiz. Peygamber'e işkence etmelerini engelleyen en sağlam himaye demekti. Şimdi bu iki destekten mahrum kalan Peygamberimiz hem kendisine yeni bir destekçi bulmak hem de Mekke'de davet faaliyeti tamamladığı için yeni davet alanı bulmak için Tâif'e gitti. Hiz. Peygamber Tâif'te umduğunu bulamadığı gibi çok kötü bir muamele gördü. Müşriklerle bağlantıları nedeniyle İslâm'ı kabul etmeyen Tâifliler, Hiz. Peygamber'i sokağa döktükleri serserilere taşlattılar, onunla alay ettiler. Zeyd b.

⁹ - Abdüşşâfiî, "Süheyl", 128-129.

¹⁰ - Abdüşşâfiî, "Süheyl", 130.

¹¹ - Abdüşşâfiî, "Süheyl", 130.

Hârise Hz. Peygamber'i korumaya çalışsa da üzerlerine çullanan Sakîfliler karşısında bir şey yapamadı ve yaralandılar. Hz. Peygamber bu sıkıntıya rağmen onlara beddua etmek yerine hidayet diledi. Ancak Sakîf halkı Hz. Peygamber'in hiç olmazsa bu ziyareti gizli tutmaları isteğini de dinlemediler ve Hz. Peygamber'in Taif'e geldiğini Mekke'ye ulaştırdılar. Hz. Peygamber'in Mekke'ye tekrar girebilmesi için bir himayeye ihtiyacı vardı. Çünkü Arap toplumuna göre himayesi olmayan bir insan yaşadığı ortamı terk etmiş ise yeni bir himaye bulmadan tekrar yaşadığı yere giremezdi. Bundan dolayı Hz. Peygamber müşriklerden bazılarının himayesini istedi. Önce Ahnes b. Şerîk'e haber göndererek ondan kendisini himaye etmesini istedi. Ahnes b. Şerîk bu talebi kendisini halif yani anlaşmalı konumunda olduğunu halif olan birinin de başka birini korumasına almasının mümkün olmadığını söyleyerek kabul etmedi. Ardından aynı talebi Süheyl'e gönderdi. Süheyl ise kendisinin Amir b. Lüey kabilesinden olduğunu bu yüzden Benî Ka'b'dan birini korumalığını almasının mümkün olmadığını söyledi. Hz. Peygamber'in Süheyl'den himaye istemesi Mekke'de etkili bir insan olduğunu ve himaye görevini yerine getirecek güçte olduğunu gösteriyor. Süheyl'in Hz. Peygamber'i himaye etmek istememesini, kabile asabiyetinin buna izin vermediği şeklinde ifade ettiği anlaşılıyor. Hz. Peygamber aradığı himayeyi Mutim b. Adiy'de buldu.¹²

¹² - İbn Hişam, Muhammed b. Abdülmelik (ö. 218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Kahire, t.y., I, 392; Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/ 922), *Tarihu't-Taberî (Tarihu'r-Rüsul ve'l-Mülük)*, thk., Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, t.y., II, 347-348; İbnü'l-Emin Mahmud Seydişehrî, *İslâm Tarihi*, İstanbul, 1983, I, 554; Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı ve Daveti*, Çev., İbrahim Kutlay, İstanbul, 2005, s., 133; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, Ankara, 2003, I, 118; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2004, s., 110.

c-Bedir Savaşında Süheyl

Hız. Peygamber, Medine'de yeni bir toplum inşasından sonra Müslümanları burada da rahat bırakmayan Müşriklerle mücadele etmek zorunda kaldı. Cihada izin verilmesinden sonra müşriklere karşı ekonomik anlamda zarar vermek için onların kervanları hedef alındı. Peygamberimiz, büyük bir sermaye ile Ebû Süfyân idaresinde Şam'a giden ticaret kervanının hacmi ve korumasının azlığı sebebiyle ele geçirilmesini teklif etti. Buradan elde edilecek maddî imkânlar bir yandan yeni yurtlarında Müslümanların ihtiyaçlarına merhem olacak diğer taraftan ise Müslümanların kuvvetini ortaya koyacaktı. Medine'nin güney batı istikametinde Mekke-Medine-Şam ticaret yolunun kesiştiği noktadaki Bedir kasabasında gerçekleşen Bedir Savaşı, Müslümanların ilk büyük savaşıdır. Ebû Süfyân Peygamberimizin ashâbı ile ticaret kervanına saldıracağını haber alınca yolunu değiştirerek saldırıya uğramaktan kurtuldu. Diğer taraftan ise Mekke'ye haber uçurarak yardım istemişti. Kervanın kurtulduğunu, savaşa lüzum kalmadığını Ebû Süfyân bildirse de Ebû Cehil idaresindeki Müşrikler bu vesile ile Müslümanlara bir ders verme hevesine kapıldılar ve savaştan vazgeçmediler.

Süheyl, Ebû Süfyân'ın yardım çağrısı görüşme yapılırken ayağa kalktı ve "Ya Ehle Ğâlib, sizin kervanınızı develerinizi, mallarınızı alırken Muhammed'i ve Medineli Müslümanları kendi hallerine terk mi edeceksiniz? Onlarla mücadele etmek için mal istiyorsanız işte mal, kuvvet istiyorsanız işte kuvvet." diyerek onları ateşli bir şekilde savaşıma çağırırdı. Bu savaşa çıkılmaz ise bugün develerine ve mallarına el koyan Muhammed ve ashâbının durdurulamayacağını, yarın onların şehirlerini almasının mümkün olacağını söyledi. Bu suretle insanların bütün varlık-

larıyla savaşa katılmalarını sağlanmayı hedeflemişti. Mekke toplumuna kuvvetle bağlı olan Süheyl, müşriklerin geleceğinden endişe duyduğu için savaşın gerekliliğini savundu. Bunun bir neticesi olarak da Süheyl kendi malını ortaya koyarak savaş için maddi destek sağlamaktan geri durmadı.¹³

Bedir savaşından önce savaşa gidip gitmeme konusunda Mekke müşrikleri fal oklarına müracaat ettiler. Hubel putu yanında Ümeyye b. Halef, Utbe ve Şeybe, savaşa gidilmesini yasaklayan okları çektiler ve gitmek istemediler. Savaşa gitmeyi yasaklayan bu okların çekilmesinden sonra buna uymak üzere iken Ebû Cehil gelerek onların savaştan geri kalmalarına engel oldu. Ebû Cehil "Ne ok çekerim ne de develerimizden geri kalırım." diyerek savaş kararında olduğunu açıkladı. Zem'a b. Esved iki defa savaşı yasaklayan oku çekince sinirlendi ve oku kırarak "Bu yalancı bir oktur." dedi. Süheyl onu sinirli görünce kızgınlığının sebebini sordu. Zem'a olanları aktardı ve bu okları doğru söylemeyen yalancı oklar olduğunu belirtti. Savaşa başından beri kararlı olan Süheyl ve arkadaşlarının üzerinde faldan olumsuz sonuç çıkmasının bir etkisi olmadı.¹⁴

Savaş öncesinde Hz. Peygamber, Bedir'e yaklaşmış olan Kureyşlilerden istihbarat edinmek için Ali b. Ebi Tâlib, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Zübeyr b. Avvam'ı gönderdi. Müşriklere su taşıyan iki kişi yakalandı. Hz. Peygamber bu insanlarla konuştu. Kaç kişi olduklarını ve Mekke

¹³ - Vakıdî, Ebû Abdullah Muhammed (ö. 207/ 823), *Kitabu'l-Meğazî*, thk., Marsden Jones, 1404, I, 32; Zehebî, *Siyer*, I, 194; *el-Ikdü's-Semîn*, IV, 250; Makrizî, Takıyuddin Ahmed b. Ali (ö.845/1441), *İmtâu'l-Esmâ bimâ li'n-Nebıyyi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafedeti ve'l-Metâ'*, thk, Muhammed Abdülhamit en-Nemîsî, Beyrut, 1999, I, 85-86; İbnü'l-Emin Mahmud, Seydişehrî, II, 653; Sariçam, *Hz. Muhammed*, s., 156.

¹⁴ - Vâkıdî, I, 34; İbnü'l-Emin Mahmud, Seydişehrî,, II, 653.

eşrafından kimlerin sefere katıldığını sordu. Mekke eşrafından sayılanlar arasında Süheyl, Utbe ve Şeybe b. Rebia kardeşler, Ümeyye b. Halef, Ebu'l-Bahterî, Hâkim b. Hızâm, Nadr b. Hâris gibi müşrikler vardı. Onları dinledikten sonra Hz. Peygamber "Mekke size ciğer parelerini yollamış." dedi.¹⁵

Süheyl sefer esnasında Mekke ordusunu besleyen insanlardandı. Mekke Müşrikleri dokuz yüz elli ile bin kişilik bir orduyla Hz. Peygamber'e karşı hareket etmişlerdi. Süheyl on deve kesti. Buradan Müşriklerin yol masraflarına katılacak kadar zengin olduğu, bunu üstlenmesi beklenen bir insan olduğu anlaşılıyor. Ebû Cehil on, Ümeyye b. Halef dokuz, Utbe b. Rebîa on, Şeybe b. Rebîa dokuz, Nebih ve Münebbih b. Haccâc kardeşler on, Ebu'l-Bahterî b. Hişâm on, Hâris b. Âmir on, Abbas b. Abdilmuttalib on deve kestiler.¹⁶

Müslümanların galibiyeti ile sonuçlanan Bedir savaşına Süheyl, oğlu Abdullah ve azatlısı Umeyr b. Avf'la birlikte katıldı. Musa b. Abdullah'ın, Süheyl'in mevlasından aktardığına göre Süheyl, yer ile gök arasını kaplayan alaca develer (veya atlar) üzerinde beyaz adamlar gördüğünü, bunların hemen göze çarpan insanlar olduğunu ve hem insanları öldürüp hem de esir aldıklarını söylemiştir.¹⁷ Tefsirciler ve İslâm tarihçileri arasında Bedir savaşında meleklerin yardımının ne şekilde olduğu yönünde fikir birliği yoktur. Burada Al-i İmrân sûresi 126. âyette geçen ilahî

¹⁵ - İbn Hişâm, II,653, 654-655; Taberî, II, 437; İbnü'l-Emin Mahmud Seydişehrî, II, 657; Sarıçam, Hz. Muhammed, s., 157.

¹⁶ - Yakubî, Ahmed b. Ebi Yakub b. Cafer (ö. 292/905), *Tarihu'l-Yakubî*, thk., Abdulemir Mühenna, Beyrut, 1993, I, 364; Makrîzî, *İmtâ*, I, 88.

¹⁷ - Vâkîdî, I, 76; Makrîzî, *İmtâ*, I, 106.

yardımın Müslümanları yüreklendirmek ve Allah'ın zaferi Müslümanlara nasip edeceği ile ilgili olduğu belirtilmektedir.¹⁸

Süheyl, Bedir savaşında esir edilirken, Utbe ve Şeybe, Ebû Cehl, Ümeyye b. Halef gibi müşrikler öldürüldü. Zira Hz. Peygamber savaş öncesinde Ebû Cehl, Zem'a b. Esved gibi Süheyl'in de savaşın şiddetinden kurtulamamaları için dua etmiştir.¹⁹ Âmir b. Sa'd, Süheyl'i yaraladı. Ensâr'dan Mâlik b. Duşûm ise onu perçeminden tutarak esir etti. Âmir b. Sa'd'dan Bedir savaşıyla ilgili şunlar aktarılmaktadır; Bedir günü Süheyl'i okla yaraladım, kaçtı, fakat onu buldum. Mâlik b. Duşûm ben gelinceye kadar onu yakalamıştı. Onu perçeminden tutmuştu. Ben "O benim esirim, onu ben vurdum." dedim, Mâlik ise "O benim esirim, onu ben yakaladım." dedi ve "Bütün esirlerin, seviyesine ulaşamayacağı Süheyl'i ben esir ettim." şeklinde bir de şiir söyledi.²⁰

Süheyl, Şevkene mevkiinde kaçma teşebbüsünde bulundu. Fakat çok uzaklaşamadı. Hz. Peygamber Süheyl'i semerler arasına gizlenmiş olarak buldu ve ellerinin bağlanmasını emretti. Medine'ye vardıklarında onu Üsâme b. Zeyd karşıladı. Üsâme, Hz. Peygamber'e "Bu Ebû Yezid (Süheyl) değil mi diye sordu. Hz. Peygamber "Evet bu Ebû Yezid'dir, yemek yediren adam, fakat şimdi Allah'ın nurunu söndürmeye çalışıyor." cevabını verdi. Hz. Peygamber onun cömert bir insan olduğunu

¹⁸ - Balcı, İsrail, "Bedir Savaşıyla ilgili Mucizevi Rivayetlerin Kur'an Hadis ve Tarih Verilerine Göre Kritiği", *İstem*, XIII, 96-106, Konya, 2009.

¹⁹ - Vâkıdî, I, 46, 114-115

²⁰ - İbn Hişâm, II, 690; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut, t.y., VI, 9; İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed (ö. 630/ 1233), *el-Kâmil fi't-Tarih*, t.y., II, 131; Makrîzî, *İmta*, 113; *Kenzü'l-Ummâl*, XIII, 431; İbnü'l-Emin Mahmud, Seydişehir, II, 670.

belirtirken, Allah'a savaş açmasının bu özelliği ile bağdaşmadığını vurgulamaktadır.²¹

Ömer b. Hattâb onu görünce dişlerini sökmek için Hz. Peygamber'den izin istedi. Hz. Ömer "Ya Resulallah bana izin ver Süheyl'in dişlerini sökeyim, dilini koparayım ki bir daha ebediyen size dil uzatamasın".²² Bilindiği gibi Süheyl dilini iyi kullanan bir hatipti ve bu özelliğini kullanarak diliyle başta Hz. Peygamber olmak üzere Müslümanları incitiyordu. Buna rağmen Hz. Peygamber "Ben onun dişlerini söktürerek ona işkence yaptırمام, Allah da beni peygamber olduğum halde aynı azaba uğrattır, hem onun senin memnun olacağın bir davranışta bulunması da umulur" buyurdu.²³ Hz. Peygamber Hz. Ömer'e izin vermedi ve şöyle dedi "Umulur ki senin memnun olacağın bir iş yapar".²⁴ Hz. Peygamber'in vefat ettiği Hz. Ebû Bekir'in hutbesi ile insanlara duyurulduğu haberi Mekke'ye ulaşınca Süheyl ayağa kalkarak sanki Hz. Ebû Bekir'i duyuyormuş gibi konuşma yaptı.²⁵ Mekke halkının irtidat etme temayülü gösterdiğinde buna engel olmak isteyen Süheyl çok anlamlı bir konuşma yaptı. Hz. Ömer bunu duyduğunda "Ben şahadet ederim ki sen Allah'ın Resûlüsün" demekten kendini alamadı.²⁶

²¹ - Vâkıdî, I, 105, 117; Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, thk., Süheyl Zekkar-Hayreddin Zirikli, Riyad, 1996, I, 364; Makrîzî, *İmta*, 113; Müttekî el-Hindî, Alaüddin Ali b. Abdülmelik, *Kenzü'l-Ummâl fi Süneni'l-Akâil ve'l-Efâl*, Beyrut, 1993, XIII, 432.

²² - İbn Hişâm, II, 691.

²³ - İbn Hişâm, II, 691; İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed (ö.245/ 859m.), *el-Münemmak fi Ahbari Kureys*, nşr., Hurşid Ahmed Faruk, Beyrut, 1985, s., 218; Taberî, II, 465; Makrîzî, *İmta*, 115; İbnü'l-Emin Mahmud, Seydişehir, II, 672; Sarıçam, İbrahim, *Hazreti Ömer*, Ankara, 2010, s., 40.

²⁴ - *el-İstîâb*, II, 230; *el-İkdü's-Semîn*, IV, 250.

²⁵ - Vâkıdî, I, 107.

²⁶ - Taberî, II, 465; *el-İstîâb*, II, 230; Makrîzî, *İmta*, 115; *Kenzü'l-Ummâl*, XIII, 432; İbn Hallikan, *Vefeyâtü'l-A'yân*, VII, 82-83; Câhız, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, Beyrut, 1993, I, 69; Mübarekfûrî,

Süheyl'in elleri bağlı olarak Medine'ye getirilen esirler arasında olması Müslümanları çok şaşırttı. Zira onun gibi Mekke eşrafından birinin esir olacağı tahmin edilemedi. Şaşkınlık yaşayan Müslümanlardan biri de Hz. Peygamber'in hanımı Sevde bt. Zem'a idi. Sevde, Süheyl'in esir düşmesi ile ilgili yanlış ifadeler kullanınca Hz. Peygamber onu uyardı. Bu ifadelerden Müslümanların Süheyl'i esir olarak kabul edilemeyecek kadar ileri gelen biri olarak gördükleri anlaşılıyor.²⁷

Süheyl'in fidye ile kurtarılması için Mikrez b. Hafs'ın Medine'ye gönderilmesi Müşriklerin ona kıymet verdiğini gösteriyor. Bu esnada esirlere nasıl muamele edileceği tartışılıyordu. Hz. Peygamber esirler konusunda sahâbeye danıştı. Hz. Ebû Bekir fidye alınarak serbest bırakılmasını, Hz. Ömer öldürülmelerini istedi. Hz. Peygamber esirlerin serbest bırakılmasından yanaydı. Hz. Ali'nin aktardığına göre Cebrâil gelecek Bedir esirleri konusunda alınacak kararda Müslümanların muhayyer bırakıldığını Hz. Peygamber'in bu durumu açıklaması sonucunda Müslümanların onların fidye karşılığında serbest bırakılmasına karar verdikleri görülmektedir.²⁸ Bu sebeple bin ila dört bin dinarlık bir fidye, parası olmayanların ise on kişiye okuma yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakılmasına karar verildi. Fidyeye bedeli kendisinden istendiğinde Süheyl'in serbest bırakılmasını yerine Mikrez'in rehin alınmasını ardından

s., 233; Sarıçam, *Hz. Ömer*, 40; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, s., 162; Erul, "Süheyl", *DİA*, XXXVIII, 30

²⁷ - Vâkıdî, I, 117-118; İbn Hişâm, II, 685-686; Belâzurî, *Ensâb*, I, 363; Taberî, II, 460; *el-Kâmil*, II, 129.

²⁸ - Vâkıdî, I, 107.

parayı göndereceğini söyledi. Süheyl'in yerine Mikrez hapse kondu. Süheyl Mekke'ye gittiğinde gerekli parayı gönderdi.²⁹

d- Bedru'l-Mev'ıd

Süheyl'in Uhud savaşına katıldığı bilinmektedir. Fakat bu konuda kaynaklarımızda fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Uhud savaşının sonucundan müteessir olan Hz. Peygamber'in sabah namazında Süheyl, Safvân b. Ümeyye ve Hâris b. Hişâm üçlüsüne lânet okuduğu ancak bundan "Bu iş sana ait değildir, Allah dilerse onları ıslah ederek affeder, dilerse zalim oldukları için onlara azab eder."³⁰ âyeti nâzil olduktan sonra vazgeçtiği belirtilmektedir.³¹ Savaşın bitiminde Hz. Peygamber Uhud dağına sığınınca Ebû Süfyân zafer naraları atmaya başladı. Bir süre sessizlikten sonra Hz. Ömer ona cevap vermeye başladı. Ebû Süfyân'ın gelecek sene aynı yerde karşılaşma teklif ederek meydan okumasını, Hz. Ömer, Peygamberimizin onayını alarak kabul etmişti. Bedru'l-Mev'ıd denilen bu savaşta Süheyl'in aktif olarak görev aldığı ve maddi destek sağladığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber sefer için ashâbının hazırlanmasını isteyip kesin olarak savaşa çıkacağını belirtti. Bu esnada Mekke müşrikleri kuraklık nedeniyle savaşa niyetli değillerdi. Diğer taraftan ise savaşa çıkılmaması sebebiyle Müslümanların müşriklerin korktuğunu düşünmelerini de istemiyorlardı. O esnada Mekke'de bulunan Nuaym b. Mesûd'dan Medine'deki hazırlıkların haberini aldılar. Nuaym b. Mesûd'a Müslümanları savaştan alıkoyma, müşriklerin güçlü bir şekilde geldiklerini yayarak gözdağı vermesi üzerinde anlaştılar. Ebû Süfyân bu

²⁹ - Vâkıdî, I, 107, 143; İbn Hişâm, II, 690, 691; Belâzurî, *Ensâb*, I, 363; Taberî, II, 465; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 136

³⁰ - *Âl-i İmrân Sûresi*, 128.

³¹ - İbnü'l-Emin Mahmud, *Seydişehrî*, II, 717.

görevi karşılığında Nuaym b. Mesûd'a yirmi deve verileceğini bunu da Süheyl'in üstleneceğini bildirdi. Süheyl yirmi deve vermeyi kabul etti. Nuaym b. Mesûd Müslümanları savaştan alıkoymak ve onları kandırmak için hile çalışmasına başladı. Hz. Peygamber'in bu kararlılığından sonra Müslümanlar yanlarına ticaret mallarını da alarak Bedir'e gittiler. Hz. Peygamber'in ordu ile hareket ettiğini duyan Ebû Süfyân iki bin kişilik bir orduyla Mekke'den hareket etti. Ancak Merru'z-Zehrân'a gelince savaşın gelecek yıla ertelenmesi gerektiğini söyledi ve Mekke'ye döndü. Mekke müşrikleri Ebû Süfyân ve yanındakileri sefer esnasındaki yedikleri sevik (kavrulmuş un) dolayı "Siz sadece sevik yemek için gitmişsiniz" ve "Sevik askerleri" diyerek ayıpladılar. Müslümanlar ise Bedir'de sekiz gün kalarak bu mevsimde burada yapılan fuarda büyük kâr elde ederek Medine'ye döndüler.³² Şan ve şerefi artan Müslümanların bu durumu "Sonra da kendilerine hiçbir keder dokunmaksızın Allah'tan bir nimet ve kazançla Bedir'den döndüler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah çok büyük bir lütuf ve ihsan sahibidir."³³ âyeti ile takdir edilmiştir. Hz. Peygamber'in sözünde durarak Bedir'e geldiği haberi Ma'bed b. Ebû Ma'bed tarafından Mekke'ye ulaştırılınca Safvân b. Ümeyye "Kavme verdiğimiz sözü yerine getirmemize engel oldun, Müslümanları bizim aleyhimize cesaretlendirdin, bizim ahdimize vefasızlık ettiğimizi gördüler." diyerek Ebû Süfyân'a çıkıştı. Bunun üzerine Mekke müşrikleri Hendek gazvesi için hazırlık yapmaya başladılar. Böylece masraflarını Sü-

³² - Taberî, II, 560-561; Makrîzî, *İmtâ*, I, 193.

³³ - *Âl-i İmrân Sûresi*, 174.

hey'l'in karşıladığı Müslümanları seferden alıkoyma tezgâhı işe yaramadı.³⁴

e- Hudeybiye Anlaşmasında Süheyl

Hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber, sahâbesi ile beraber Umre yapmak için Medine'den ayrıldı. Yanına sadece yolculuk silahı alan Müslümanların hareketini öğrenen müşrikler ise kesinlikle onları Mekke'ye sokmama kararı aldılar. Müslümanları Mekke'ye sokmama görevini üstlenenlerden birisi de Süheyl'dir. Hz. Peygamber gönderdiği insanlarla niyetinin sadece umre yapmak olduğunu Müşriklere her fırsatta bildiriyordu. Mekke müşrikleri ise Hudeybiye'de bulunan Müslümanların durumlarını öğrenmek için adamlarını göndermeye başladı. Hz. Peygamber müşriklerin gönderdiği Büdeyl b. Verkâ, Mikrez b. Hafs, Huleys b. Alkâme, Urve b. Mesûd'la yaptığı görüşmelerde niyetini onlara anlattı.

Hz. Peygamber Hudeybiye'ye geldikten sonra önce Hırâş b. Ümeyye'yi ardından Hz. Osman'ı Mekke'ye göndererek amacının savaşmak değil umre yapmak olduğunu Müşriklere bildirdi. Evs b. Havlî, Abbâd b. Bişr ve Muhammed b. Mesleme gibi sahâbeler Müslüman karargâhını ve Hz. Peygamber'in bulunduğu çadırı korumak için gece nöbet bekliyorlardı. Bu sırada Mekke müşrikleri elli kişiden oluşan bir birliği Müslüman karargâhına göndererek bilgi elde etmeyi ve Müslümanlardan birini yakalamayı planladılar. Fakat Müslümanlara taş ve ok atarak saldırıda bulunan bu birliği Muhammed b. Mesleme yakalayarak Hz. Peygamber'in yanına getirdi. Bu esnada Hz. Peygamber'in Mekke iyi niyet elçisi olarak gönderdiği Hz. Osman gideli üç gün olmuştu ve onun

³⁴ - İbn Sa'd, II, 59-60; İbnü'l-Emin Mahmud, Seydişehrî, II, 736-737; Mubarekfûrî, s., 301.

öldürüldüğü haberi gelmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber Rıdvan Biatı'nı gerçekleştirerek Müsriklerle mücadele etmek üzere Müslümanlardan söz aldı. Bu arada elçiler gidip geliyordu. Mekke müşrikleri bunu duyunca Hz. Peygamber'in ciddiyetini ve gönderdikleri insanların hapsedildiğini öğrendiler. Bunun üzerine görüşmelerde bulunmak ve anlaşma yapmakla görevli olarak Süheyl, Huveytib b. Abduluzzâ ve Mikrez b. Hafs gönderildi. Hz. Peygamber Süheyl'i görünce "işiniz kolaylaştı" buyurdu.³⁵

Süheyl gelince "Seninle kim savaştı ise bizim görüşümüz ve iznimizin dışındadır, bilakis bize ulaştığında bunu çok çirkin bulduk ve bir bilgimiz de yok, yapanlar bizim sefihlerimizdir! Önceden ve sonradan bizden esir aldığın insanları serbest bırak!" dedi. Hz. Peygamber ise "Benim arkadaşlarım bana ulaşmadan hiç kimseyi göndermem!" buyurdu. Bunun üzerine Süheyl ve arkadaşları Kureyş'e Şüteym b. Abdimenaf et-Teymî'yi gönderdiler; "Siz Muhammed'in ashâbından birini esir ettiniz, onlarla sizin aranızda akrabalık vardır, siz onları öldürmediniz zaten bunu çirkin bulmuştunuz, Muhammed siz onun ashâbını bırakıncaya kadar esirlerinizi bırakmayı kabul etmiyor." şeklinde bilgi vermelerini istediler. Bunun üzerine Mekke'de bulunan Müslüman on iki kişi serbest bırakılınca Hz. Peygamber de esirlerin tamamını serbest bıraktı. Bu sırada Hz. Peygamber biat işlemini tamamlamıştı. Kureyş heyeti -Süheyl, Huveytib b. Abduluzzâ ve diğerleri- Müslümanların biata koştuklarını ve harp için hazırlandıklarını dehşet içinde izliyorlardı. Bundan dolayı da şüpheleri ve korkuları arttı, bir an önce görüşmeye geçmek istediler. Bu

³⁵ - Vâkıdî, II, 602; İbn Sad, II, 95-98; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 324; İbnü'l-Emin Mahmud, *Seydişehrî*, II, 804; Mubarekfûrî, s., 344.

arada Hz. Osman Mekke'den çıkıp geldi ve o da Hz. Peygamber'e biat etti.³⁶

Süheyl ve arkadaşları Müslümanların durumlarını inceledikten sonra Mekke'ye döndüler, Müslümanların Hz. Peygamber'e biat ettiklerini müşriklere haber verdiler. Mekke müşrikleri bunun üzerine aralarında görüşerek Hz. Peygamber ile belli şartlarda anlaşmanın dışında kendileri için çıkar yol kalmadığına karar verdiler. Buna göre Hz. Peygamber bu sene geri dönecek, gelecek yıl Mekke'ye girecek, burada üç gün kalacak kurbanını kestikten sonra geri Medine'ye dönecektir. Mekke'de kaldığı süre içinde kimse onunla görüşmeyecek. Bu şartlar üzerine görüş birliğine varan Müşrikler görüşmeleri başlatmak ve bu maddeler üzerine anlaşma sağlamak üzere Süheyl'i yine Huveyt b. Abduluzâ ve Mikrez b. Hafs ile Hz. Peygamber'e gönderdiler. Müşrikler Süheyl'e şöyle dediler; "Muhammed'e git ve şu şekilde anlaş, bu sene Mekke'ye giremez, kesinlikle hiçbir Arap asla, onun bize rağmen Mekke'ye zorla girdiğini, konuşamaz". Süheyl, Hz. Peygamber'in yanına geldi. Hz. Peygamber onu görünce "Bu adamı gönderdiklerine göre onlar (bu kavim) anlaşma istiyor" buyurdu. Hz. Peygamber uzunca konuştu, görüşmeye başladılar, sesler bazen yükseldi bazen alçaldı.³⁷

Süheyl geldikten sonraki ortamla ilgili kaynaklarda az da olsa bilgi verilmektedir. O gün Hz. Peygamber bağdaş kurarak oturmuştu. İki yanında Abbâd b. Bişr ve Seleme b. Eslem b. Hâris (veya Muğîre b. Şu'be) elleri silahlı yüzleri peçeli şekilde koruma görevini üstlenmişlerdi. Süheyl

³⁶ - Vâkıdî, II, 604-605; Makrîzî, *İmtâ*, I, 290.

³⁷ - Vâkıdî, II, 605; İbn Hişâm, III, 1142; Taberî, II, 628, 633; *el-İkdü's-Semîn*, IV, 251; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 255.

ise dizleri üzerine çökmüş vaziyette oturuyordu. Süheyl zaman zaman sesini yükseltince bu iki koruma tarafından "Resûlullah'ın huzurunda sesini yükseltme" şeklinde uyarılmıştır. Süheyl konuşmasını yaparken Müslümanlar Hz. Peygamber'in etrafında oturdular. Müzakerenin yapıldığı bu ortamda Müslümanlar sayısı belirtilmese de çok fazla olmadıkları, şahitlik etmek gibi bir görevlerinin yanında müşrik temsilcisi Süheyl'e karşı Müslümanların güçlü olduğunu göstermek için katılmış oldukları düşünülebilir.³⁸

Uzun görüşmelerden sonra prensipte anlaşma sağlanınca kâğıt ve divit istenerek anlaşmanın yazımına geçilecekti. Hz. Peygamber Evs b. Havâlî'nin çağrılmasını ve anlaşmayı onun yazmasını istedi. Fakat Süheyl buna itiraz etti. Hz. Ali veya Osman b. Affân'dan başka birinin anlaşmayı yazmasını kabul etmeyeceğini söyledi. Meseleye asabiyet açısından bakan Süheyl, Evs b. Havâlî'yi Hazrec kabilesinden olması dolayısıyla kabul etmemiştir. Kureyş nazarında Evs'in bir değeri yoktur. Ali ve Osman'ın Hz. Peygamberin amcasının oğlu ve amcazadeliliğinin dışında Kureyş içinde önemli bir yere sahiptirler. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hz. Ali'ye anlaşmayı yazmasını emretti. Hz. Peygamber "Yaz, Bismillâhirrahmânirrahim." buyurdu. Süheyl "Ben Rahmân'ı bilmiyorum, bizim yazdığımız gibi Bismikellâhumme yaz" diye itiraz etti. Müslümanlar bunu duyunca kızdılar ve "O, Rahmân'dır, yazma, ancak er-Rahmân yaz" dediler. Süheyl "O zaman hiçbir şey üzerine anlaşma yapmam." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Yaz Bismikellâhumme." buyurdu. Rahmân kelimesinin tespit edilmesine Süheyl karşı çıktığında şu âyet

³⁸ - Vâkıdî, II, 606.

nâzil oldu “ De ki: ister Allah deyin, ister Rahmân deyin, hangisini dese-
niz olur, çünkü bütün en güzel isimler O’nundur.”³⁹ Süheyl, “Resûlullah”
kelimesine de itiraz etti. Şirk psikolojisinin verdiği ruh hali, müşriklerin
temsilcisi olmasının verdiği sorumluluk duygusu ile inanmadığı dinin
kelimelerinin kullanılmasını kabule yanaşmadı. Süheyl, resmî nitelikteki
bir belgeye siyasî meselenin dışında Müslümanların inanç sembollerinin
yazılmasının bir anlamda bu inancı tanıma anlamına geleceğini düşün-
düğü için tevhîd ve risâlet kelimelerini yazdırmamıştır. “Ben senin Al-
lah’ın Resûlü olduğunu bilseydim sana muhalefet etmez, sana tabi olur-
dum, lâkin sen Muhammed b. Abdullah’sın, ismini ve babanın ismini
Muhammed b. Abdullah ismini kabul ediyor musun?” dedi. Bu söz üze-
rine Müslümanların kızgınlığı ilkinden o kadar fazla idi ki sesler yüksel-
di ve Resûlullah’ın yanında bulunanlar ayağa kalkarak “Hayır yazdır-
mayız, ancak Muhammed Resûlullah yazdırırız.” diye bağırıldılar.⁴⁰
Useyd b. Hudayr ve Sa’d b. Ubâde kâtibin elini tuttular ve “Yazma, an-
cak Muhammed Resûlullah yaz, yoksa aramıza kılıç girecek, dinimizi
aşğılamak da nereden çıktı.” dediler. Hz. Peygamber onları yatıştırdı ve
eliyle işaret ederek “Susunuz!” buyurdu. Huveytib b. Abduluzâ Müs-
lümanların yaptıklarına şaşıyor ve Mikrez b. Hafs’a dönerek “Ben bu
kadar dinine sarılan başka bir kavim görmedim!” diyordu. Hz. Peygam-
ber, Hz. Ali’ye Resûlullah ibaresini silmesini emretti. Daha sonra Hz.
Peygamber “Ben, Muhammed b. Abdullah’ım, yaz.” buyurdu. Fakat Hz.
Ali “Vallahi silmeyeceğim.” deyince Hz. Peygamber metni eline alarak

³⁹ - *İsrâ Sûresi*, 110.

⁴⁰ - Vâkîdî, II, 610-611; İbn Hişâm, III, 1145; Yakûbî, *Tarih*, I, 374; Taberî, II, 634, 636.

Resûlullah kelimesini silerek kendi eliyle sadece Muhammed ismini yazdı.⁴¹

Süheyl'in "Bismillâhirrahmânirrahîm" cümlesine itiraz etmesinin nedeni bunun anlaşmaya bu şekliyle yazılması demek zımnen Hz. Peygamber'in tebliğ ederek iman edilmesini istediği Zât-ı İlâhînin kabul edilmesi anlamına geleceği içindir. Hz. Peygamber'in davet ettiği Allah inancının kabul edilmediğini göstermek için Süheyl anlaşma metnine "Bismikellâhumme" yazdırmıştır.⁴²

Anlaşma, "Bismikellâhumme, bu Muhammed b. Abdullah ile Süheyl b. Amr arasındaki anlaşmadır, on yıl savaş yapılmayacak, bu süre içinde insanlar güvende olacak, aramızda düşmanlık olmayacak, saldırı ve hiyanet olmaksızın birbirlerinden uzak duracaklar, taraflar başka gruplarla anlaşma yapabilecek, her hangi bir kavim istediği tarafla dostluk anlaşması yapabilecek, bir kimse velisinin izni olmadan Muhammed'e katılırsa o iade edilecek, ancak Muhammed'in ashâbından biri Kureyş'e katılırsa o iade edilmeyecek, Muhammed ashâbıyla birlikte bu yıl geri dönecek, gelecek yıl Mekke'ye gelecekler ve Mekke'de üç gün kalacaklar, yarılarında sefer silahının dışında silah olmayacak" şeklindedir.⁴³ Anlaşmaya Ebû Bekir b. Ebî Kuhâfe, Ömer b. Hattâb, Osman b. Affân, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Muhammed b. Mesleme, Huveytib b. Abduluzzâ, Mikrez b. Hafs şahit oldular. Yazım tamamlanınca Süheyl anlaşma belgesinin kendisinde duracağını söyledi.

⁴¹ - Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 86; IV, 86-87; III, 325; Taberî, II, 636; Belâzurî, *Ensâb*, I, 439-440; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 203; İbnü'l-Emin Mahmud, Seydişehrî, II, 804-805; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 256.

⁴² - Abdüşşâfiî, 130.

⁴³ - Taberî, II, 635; Makrîzî, *İmtâ*, I, 295.

Hız. Peygamber ise "Bilakis bende kalacak." diye cevap verdi. Belgenin kimde kalacağında anlaşılamayınca bir nüsha daha yazıldı. Hız. Peygamber ilk yazılan belgeyi, Süheyl ise ikinci nüshayı aldı. Orada bulunan kabilelerden Huzâa hemen sıçrayarak "Biz burada bulunanlarla ve arkadaşlarımızla beraber toptan Muhammed'e ve yaptığı anlaşmaya katılıyoruz" diyerek Müslümanlara katıldılar. Karşılığında ise Benî Bekir kabilesi aynı çıkışı yaparak kendilerinin de Kureyş'e katıldıklarını açıkladılar. Huveytıb b. Abduluzzâ, Süheyl'e şöyle dedi; "Dayıların bizimle savaşmaya başlamışlardı bizden kaçtılar gizlendiler, şimdi ise Muhammed'in hâkimiyetine, onun anlaşmasına giriyorlar". Süheyl "Dayılarım değil ancak o kabileden başkaları anlaşmaya dahil oldular, kavim kendine bir yol seçmiş biz onlara ne yapabiliriz?" Huveytıb b. Abduluzzâ bunun üzerine "Biz de onlar aleyhine Beni Bekir ile yardımlaşırız." Süheyl "Bunu Benî Bekir'den duymam gerekir." dedi. Huveytıb b. Abduluzzâ "Vallâhi her yönüyle dayıların hakkında sen kazandın." Süheyl "Benim dayılarımı görüyorsun, Benî Bekir'den bana daha mı kıymetli? Ancak benim ona yaptığım dışında Kureyş ona bir şey yapamaz, Huzâa aleyhine Kureyş, Benî Bekir'e yardım ederse muhakkak ben bir Kureyşliyim ve Beni Bekir bana nesep önceliğinden daha yakındır." Bu sözlerden Süheyl'in kan bağına değil, inanç birliğine ve ait olduğu toplumun menfaatlerine önem verdiği anlaşılmaktadır.⁴⁴

Anlaşma metni tamamlandıktan sonra başta Hız. Ömer olmak üzere Müslümanların bundan rahatsızlık duydukları görülmektedir.

⁴⁴ - Vâkıdî, II, 611-612; İbn Hişâm, III, 1144- 1145; İbn Sa'd, II, 95-98; Yakûbî, *Tarih*, I, 373-374; Taberî, II, 635-636; Belâzurî, *Ensâb*, I, 439- 440; Mubarekfûrî, s., 345; Sarıçam, *Hız. Muhammed*, s., 199.

İslâm dinine ve onun tebliğcisine yürekten bağlı Müslümanlar, hem anlaşma metninde inanç ifadelerinin silinmesini hem de bu sene umre yapmadan dönmeyi içlerine sindirememişlerdir. Ancak Hz. Ebû Bekir başta olmak üzere bazı sahâbelerin Müslümanları yatıştırması ve Hz. Peygamber'in Allah Teâlâ'nın peygamberini ve Müslümanları ziyana uğratmayacağı şeklindeki sözler Hz. Ömer'i ve diğer Müslümanları kendine getirmiştir.⁴⁵

Anlaşmaya varıldıktan sonra zincirlerinden kurtulan Ebû Cendel kılıç kuşanmış vaziyette Mekke'nin aşağısından geçerek Hz. Peygamber'e doğru geldi. Süheyl kafasını kaldırarak gelenin kim olduğuna baktığında oğlu Ebû Cendel olduğunu gördü. Bu arada anlaşma metni yazılmamıştı. Süheyl dikenli bir dalla onun yüzüne vurarak, yakasından tuttu. Ebû Cendel "Ey Müslümanlar beni Müşriklere iade ederek dinimden döndürecek misiniz?" diye bağırdı. Bu sözler karşısında Müslümanların içindeki sıkıntı daha da büyüdü ve ağlamaya başladılar. Bu tabloyu gören Huveytî b. Abduluzâ arkadaşı Mikrez b. Hafs'a şöyle diyordu; "Ben şimdye kadar Muhammed'e katılan biri için ve kendi aralarında birbirleri için Müslümanların duydukları sevgiden daha büyük bir sevgi görmedim. İşte burada sana söylüyorum bugünden sonra mecbur kalmadıkça Muhammed'den bir hizmetçi köle bile alamazsın." diyordu. Mikrez ise "Ben de aynı kanaattayım." diyerek samimiyetin gücünü takdir etmişlerdir. Süheyl, oğlunun Müslümanlara katılmasından sonra Hz. Peygamber'e yönelerek "Ya Muhammed yerine getirmen gereken ilk iş budur." dedi. Hz. Peygamber "Daha anlaşmayı yazıya geçirmedik." bu-

⁴⁵ - Vâkıdî, II, 606-607; Taberî, II, 634; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 325.

yurdu. Süheyl, "Seninle benim aramdaki anlaşma Ebû Cendel sana gelmeden önce tamamlandı." diyerek oğlunun iade edilmesini istedi. Hz. Peygamber "Evet doğrusun." buyurdu. Süheyl, oğlu Ebû Cendel'in yakasını sertçe sarsarak "Onu Kureyş'e geri iade et." dedi.⁴⁶ Hz. Peygamber ise "Bundan sonra anlaşmaya aykırı davranamayız." buyurdu. Süheyl "Vallahi onu bana iade etmedikçe hiçbir şeyde seninle anlaşma yapmam!" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ebû Cendel'i babası Süheyl'e iade etti. Hz. Peygamber onunla konuşarak oğlunu bırakmasını istese de Süheyl bu isteği kabul etmedi. Mikrez b. Hafs ve Huveytıb ise Hz. Peygamber'e "Ya Muhammed senin için biz onu himaye ederiz." dediler ve Ebû Cendel'i bir çadıra alarak koruma altına aldılar. Babasından onu korudular. Sonra Hz. Peygamber sesini yükselterek "Ey Ebû Cendel! Sabret ve bunun karşılığını Allah'tan bekle, Muhakkak ki Allah seninle beraberdir seninle beraber olana ise kurtuluş ve çıkış kapısı vardır, muhakkak biz ve onlar aramızda bir anlaşma yaptık, anlaşma çerçevesinde biz onlara verdik onlar da bize verdi, muhakkak ki biz mağdur olmayacağız." şeklinde bir karşılık verdi.⁴⁷

Hudeybiye Anlaşması'nın yazılmasından sonra Süheyl arkadaşları ile oradan ayrıldı.⁴⁸ Hz. Peygamber Hudeybiye'de on günden fazla kaldı. Hudeybiye'den sonra nazil olan ve anlaşmayı kayıp değil aksine bir fetih olarak kabul eden Fetih Suresi yaşanan süreçle ilgili bilgi ver-

⁴⁶ - Taberî, II, 635.

⁴⁷ - Vâkıdî, II, 607- 608; İbn Hişâm, III, 1144-1145; İbn Sa'd, II, 95-98; Taberî, II, 635; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 204; Makrîzî, *İmtâ*, I, 293; İbnü'l-Emin Mahmud, *Seydişehrî*, II, 805-806; Mubarekfûrî, s., 346; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, s., 200.

⁴⁸ - Vâkıdî, II, 613; Taberî, II, 637; Mubarekfûrî, s., 347.

mektedir.⁴⁹ İbn Hişâm'a göre 25. âyet görüşmelerin anlaşmayla sonuçlanmasının bir açıdan, henüz mü'min oldukları bilinmeyen Mekke'deki insanların (Seleme b. Hişâm, Ayyaş b. Ebû Rebîa ve Ebû Cendel b. Süheyl gibi) korunması hikmetine dayandığı açıklanmaktadır.⁵⁰ Sûrenin 26. âyeti, Süheyl'in Hz. Peygamber'in adının Resûlullah sıfatı ile yazılmasına ve "Bismillâhirrahmânirrahîm" ile başlanmasına itiraz etmesini, inanmayanların câhiliye taassubu olarak görmektedir.⁵¹

Hz. Peygamber Medine'ye ulaştıktan sonra Hudeybiye Anlaşması'nın maddelerinin uygulanmasını gerektiren bir durumla karşılaştı. Anlaşmaya göre efendisinin izni olmadan Müslümanlara katılan kimse iade edilecekti. Benî Zühre'nin anlaşmalı Ebû Basîr Utbe b. Esîd Mekke'den kaçarak Medine'ye geldi. Mekke müşrikleri Hz. Peygamber'e Huneyş b. Câbir'i göndererek anlaşma uyarınca Ebû Basîr'in iade edilmesini istediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ebû Basîr'i Mekke'den gelenlerle birlikte iade etti. Fakat Ebû Basîr kolay teslim olacak biri değildi. Önce Huneyş b. Câbir'i öldürerek kendisini Mekke'ye götürecektiklerinden kurtulmayı başardı. Ardından, Kureyş'in Şam'a giderken kervan yolu olarak kullandığı sahil kenarındaki el-Îs mevkiini kontrolüne aldı. Mekke'de tutuklu bulunan Müslümanlar, Medine'ye gidemedikleri için Ebû Basîr'e katılmaya başladılar. Vakidî'nin ifadesine göre Ebû Basîr'in yanında yetmiş civarında bir birlik oluştu. Ebû Basîr'e katılanlar arasında Süheyl'in oğlu Ebû Cendel de vardı. Mekke müşriklerinin buradan işlettikleri kervanlara saldırmaya başladılar. Onların bu saldırıları dolayısıyla can ve mal kaybına uğruyorlardı. Diğer taraftan anlaşmayı imzalayan

⁴⁹ - Vâkîdî, II, 617.

⁵⁰ - Vâkîdî, II, 623; İbn Sa'd, II, 95-98; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, s., 201.

⁵¹ - İbn Hişâm, III, 1148; İbn Sa'd, II, 98; Belâzurî, *Ensâb*, I, 440

Süheyl, gönderdikleri elçilerin başına gelenleri duyunca bu durumu Müslümanların çözmesi gerektiğini söyledi. Fakat bu olaydan Hz. Peygamber'in ve Müslümanların değil Ebû Basîr'in ve anlaşmalı olduğu Benî Zühre'nin sorumlu olduğu ve onların diyet ödemesi gerektiği söylenince Müşrikler kendi aralarında anlayamadılar. O esnada Ebû Basîr ticaret yolunda Mekke kervanlarına zarar vermeye devam etti. Müşrikler uğradıkları can ve mal kaybı nedeniyle Hz. Peygamber'e mektup yazarak Ebû Basîr idaresindeki bu birliği yanına çekmesini istendiler. "Ebû Basîr sana dâhil olmazsa olaklardan bizim bir sorumluluğumuz yoktur." ifadesi aslında Müşriklerin çaresiz olduklarını ne olursa olsun Ebû Basîr'i kendi tarafına çağırmasını istemelerinden başka bir şey değildir. Sorumluluk almayan Mekke, eğer kendinde bu birliği bertaraf etme gücünü bulsaydı hemen bu işi bitirirdi. Zira Ebû Süfyân'ın da gördüğü şekliyle bu oluşumla Hz. Peygamberin bir bağı yoktur. Sonuçta Hz. Peygamber'in Ebû Basîr idaresindeki Müslümanların Medine'ye gelmesini istediği mektubu ulaştığında Ebû Basîr son nefesini vermek üzereydi. Ebû Basîr mektup elinde okurken vefat etti. Aralarında Velîd b. Velîd b. Muğîre'nin de bulunduğu bu yetmiş kişilik gurup Medine'nin yolunu tuttular. Süheyl'in bu meselenin içinde olması anlaşmayı yapan bir diplomat olmasının yanında Kureyş'i ilgilendiren meselelere önem vermesi ve görüş beyan edecek bir mevkie olmasıyla ilgilidir.⁵²

f- Umretü'l-Kaza'da Süheyl

Hicretin altıncı yılında Hudeybiye anlaşmasını yaparak Medine'ye dönen Hz. Peygamber bir yıl sonra (h.7/m.629) kaza umresini yap-

⁵² - Vâkıdî, II, 624-629; İbn Hişâm, III, 1149-1150; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 331; Taberî, II, 639.

mak için Mekke'ye geldi. Hudeybiye'ye katılan herkes kaza umresi için Resûlullah ile birlikte yola çıktı. Medine'de Ebû Ruhm el-Gıfârî'yi yerine vekil olarak bıraktı. Hz. Peygamber telbiye getirerek devesi Kasva'nın üzerinde Mekke'ye girdi. Bu esnada Abdullah b. Revâha'nın şiirlerini dinliyor ona müdahale etmiyordu.

Hz. Peygamber umresini yerine getirip kurbanını Merve tepesinin yanında kesip, tıraş oldu. Hz. Peygamber Mekke'ye geleli dört gün olmuştu. Dördüncü günün öğle vaktinde Ensâr'ın bulunduğu bir mecliste Hz. Peygamber Sa'd b. Ubâde ile konuşurken Süheyl, Huveytb b. Abdulzâ ile gelerek "Süren bitti, şehri terk et!" dedi. Mekke müşrikleri Hudeybiye'de anlaşmayı imzaladığı için Süheyl'i Hz. Peygamber'e gönderdiler. Hz. Peygamber "Size ne oluyor ki, beni bıraksaydınız da hepimize bir düğün yemeği ikram etseydim?" buyurdular. Hz. Peygamber Umretü'l-Kazâ'da Meymûne bt. Hâris ile evlenmişti. Süheyl ve Huveytb ise "Senin yemeğine ihtiyacımız yok, buradan çık, Seni Allah'a havale ediyoruz, Ya Muhammed aramızda anlaşma var, topraklarımızdan çıkman gerekiyor, bu gün itibariyle üç gün geçti!" şeklinde cevap verdiler. Hz. Peygamber Mekke'deki baba evini kullanmadı, kendisi için Ebtah mevkiinde kurulan deriden çadırda kalıyordu. Sa'd b. Ubâde, Süheyl'in Hz. Peygamber'e karşı sarfettiği bu sert sözlere kızdı ve Süheyl'e şunları söyledi; "Yalan söylüyorsun anası ölesice, burası ne senin ne de babanın topraklarıdır, Allah ancak Mekke'de kendisine itaat edeni ve razı olduğunu bırakır." Hz. Peygamber bu sözlere tebessüm etti ve "Ya Sa'd, yolculuğumuzda bizi ziyaret eden kavme eziyet verme." buyurdu. Bunun üzerine iki arkadaş Sa'd'ın sözü karşısında sadece sustular. Hz. Peygamber, Ebû Râfi'e hareket emri verdi ve şöyle dedi; "Müslümanlardan hiç

kimse burada akşama kalmasın." Hz. Peygamber daha sonra devesine bindi ve Mekke'den ayrıldı.⁵³

Hayber savaşıdan sonra Süheyl'in Hz. Peygamber'in ilgisine muhatap olduğunu görüyoruz. Hz. Peygamber o sırada Mekke müşriklerinin kuraklıktan dolayı sıkıntı çektiklerini duydu. Amr b.Ümeyye ed-Damrî ile bir miktar arpa göndererek Ebû Süfyân, Safvân b. Ümeyye b. Halef ve Süheyl arasında üçe bölünerek dağıtılmasını istedi. Süheyl ve Safvân b. Ümeyye kendilerine düşen bu payı almaktan imtina ettiler. Ebû Süfyân ise hepsini alarak Kureys'in fakirlerine dağıttı. Ebû Süfyân şöyle dedi "Bize acıması ve yardımı ulaşan kardeş çocuğuna Allah mükâfatını versin."⁵⁴

g- Mekke'nin Fethi ve Süheyl'in Müslüman Olması

Kureysliler Hz. Peygamber'in müttefiki Huzâa kabilesine karşı Benî Bekir kabilesine silah ve asker yardımında bulunarak Hudeybiye anlaşmasını ihlâl ettiler. Zira Hudeybiye'den sonra Hz. Peygamber Huzâa ile Mekke müşrikleri de Benî Bekir kabilesi ile dostluk anlaşması yapmışlardı. H.8 yılı Şaban ayında Benî Bekir kabilesi Huzâa kabilesine bir gece baskını ile saldırmış bu saldırıda Süheyl, Safvân b. Ümeyye ve İkrime b. Ebû Cehil onlara fiilen destekte bulunmuş, silah yardımı yapmışlardı. Hudeybiye'de Müslümanları o yıl için geri göndererek başarı kazansalar da aslında Süheyl'e göre Müslümanlarla mücadele devam ettirilmeliydi. En azından Süheyl'le birlikte hareket eden bu insanların Müslümanlarla mücadelenin gerekli olduğuna inandıklarını söylemek

⁵³ - Vâkıdî, 739-740; İbn Sa'd, II, 122; Makrîzî, *İmtâ*, I, 334; İbnü'l-Emin Mahmud, Seydişehir, II, 848.

⁵⁴ - Yakûbî, *Tarih*, I, 375.

gerekir. Zenginliği, akli ve kabiliyetli bir diplomat olmasının verdiği cesaretle Süheyl, şimdi bir takım tertiplerle Müslümanlara zarar vermeyi veya onları zayıflatmayı hesaplıyordu. Süheyl arkadaşları ile beraber yüzlerini kapatarak Huzâa kabilesine yapılan baskına bizzat katıldı. Bunlar Mekkelileri Hz. Peygamber ve Müslümanlarla savaşıma teşvik ediyorlardı. Ayrıca Hz. Peygamber'i Mekke'ye sokmayacaklarına yemin ettiler.⁵⁵ Anlaşma hukukunu çok iyi bilen Süheyl ve devamlı beraber hareket ettikleri Safvân ve İkrime'nin bu hareketi bilinçli bir harekettir. Yaptıkları bu işin anlaşmaya aykırı olduğunu bilen Süheyl, Müslümanlara zarar vermek istemiştir. Ayrıca bu harekete girişmesi onun müşrikler adına bir eylem gerçekleştirecek güçte olduğunu göstermektedir. Benî Bekir'in Kureyş yardımı ile yaptığı bu saldırı sonucunda Huzâa kabilesinden yirmi üç kişi öldürüldü. Hâris b. Hişâm ile İbn Ebî Rebîa, Safvân b. Ümeyye, Süheyl ve İkrime b. Ebû Cehil'e gelerek Benî Bekir kabilesine yardım ettiklerinden dolayı onları kınadılar. Zira uzun zamandır özellikle ekonomik alanda kan kaybeden toplumun biraz toparlanmaya başladığı sulh ortamının devam etmesi isteniyordu. Ancak bu saldırı ile Hz. Peygamber ile aralarındaki anlaşmanın süresi devam ediyordu, böylece anlaşmaya aykırı davranmışlardı. Huzâa'dan Amr b. Salim Medine'ye gelerek durumu Hz. Peygamber'e anlattı ve yardım istedi. Hz. Peygamber onları teskin ederek yurtlarına gönderdikten sonra Kureyş'e mektup yazarak Benî Bekir kabilesiyle ittifaklarını bozmalarını, öldürülen Huzâalılarının da diyetlerinin ödenmesini istedi. Anlaşmanın ihlâl edilmesi ile zor duruma düşen Kureyş'in Ebû Süfyân'ı Medine'ye göndererek duru-

⁵⁵ -Makrîzî, *İmtâ*, I, 348, 384; Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd*, İstanbul, 1992, 169, 172.

mu kurtarmaya çalışması işe yaramadı. Hz. Peygamber anlaşmanın açıkça ihlâl edildiği bu ortamda Mekke fethi için hazırlık emri verdi.⁵⁶

Hatı b. Ebi'l-Beltaa'nın Mekke üzerine sefer yapılacağını haber verdiği kişiler, Safvân b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil ve Sühey'l'dir. Mektubunda "Muhakkak ki Resûlullah insanlara gazve için izin vermiştir, sizden başkasını kastettiğini sanmıyorum bu mektubumu ulaştırmakla size yardım etmek istedim." şeklinde yazdı. Hatıb'in Mekke'nin önde gelen diğer insanları yanında mektubu bu insanlara göndermesi ilginçtir. Buradan devamlı birlikte hareket eden bu üçlünün artık Mekke idaresinin yeni söz sahipleri olduklarını anlamak mümkündür. Diğer taraftan ise zaten anlaşmanın bozulmasına neden olan saldırıyı gerçekleştiren bu insanlardı.⁵⁷

Hz. Peygamber 10 Ramazan 8/ 1 Ocak 630 tarihinde muhâcir, ensâr ve diğer kabilelerden katılan Müslümanlarla birlikte Medine'den ayrıldı. Müslümanlar Zî Tuvâ⁵⁸ mevkiine geldiklerinde durdular ve Hz. Peygamber'in ne işaret vereceğini beklemeye başladılar. Bu sırada Mekke müşriklerinden Sühey'l, Safvân b. Ümeyye ve İkrime b. Ebû Cehil insanları Hz. Peygamber ile savaşmaya çağırılmışlardı. Kureyş başta olmak üzere Benî Bekir ve Hüzeyl'den bazıları silahlanarak onlara katıldılar. Hz. Peygamber ve ashâbının Mekke'ye doğru hareket ettiği öğrenilince müşrikler tedbirler alıyorlar ve kendilerine katılan insanları (ehâbiş) ye-

⁵⁶ - Vâkıdî, II, 784; İbnü'l-Emin Mahmud, Seydişehrî, II, 870.

⁵⁷ - Vâkıdî, II, 798; Makrîzî, *İmtâ*, I, 352; Mubarekfûrî, s., 406; Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku'-Siyâsiyye*, çev. Vecdi Akyüz, s., 101; Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, t.y., 82; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, s., 207.

⁵⁸ - Mekke'nin kuzeyinde bulunan bir vadidir. (Yakut el-Hamevî (ö. 626/ 1229), *Mu'cemu'l-Büldân*, Beyrut, 1990, IV, 51; Şevki Ebû Halîl, *Atlâsu'l-Hadîsi'n-Nebevî*, Dımaşk, 2003, s., 186).

diriyorlardı. Bunun için Mekke'de dört yerde yemek dağıtımını yapıyordu. Bunlar; Dâru'n-Nedve'nin dışında Süheyl, Safvân b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil ve Huveytb b. Abduluzzâ'nın evleri idi. Süheyl, Mekke'ye yönelik tehditleri savuşturmanın gerekli olduğuna inanan, bunu yapmayı görev sayan biridir. Her zaman beraber hareket ettiği arkadaşları ile Müslümanları karşısına alması onun cesareti yanında toplumun önderi konumuna gelecek kadar güçlendiğini de göstermektedir. Bir başka açıdan Mekke'nin korunması için bir diplomat olarak görev alan Süheyl için şimdi savaşma zamanıdır. Hz. Peygamber Zübeyr b. Avvâm'a Kuda'dan, Hâlid b. Velid'e Lit'ten, Sa'd b. Ubâde'ye Kedâ'dan girmelerini ama asla savaşmamalarını emretti. Süheyl, İkrime b. Ebû Cehil, Safvân b. Ümeyye topladıkları insanlarla beraber Handeme mevkiinde mevzilendiler. Beni Bekir'den (Beni Bekir'in kardeş kolundan) Hımas b. Kays ise Müslümanlarla çarpışmada kullanmak için aynı mevkiye daha önceden silah yığınağı yapmıştı.⁵⁹

Hz. Peygamberin de bulunduğu üç birliğin savaşmadan ve herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan Mekke'ye girmesine mukabil Hâlid b. Velid'in kumandanlığını yaptığı birlik, Süheyl'in organize ettiği şiddetli bir mukavemetle karşılaştı. Kureys'in son çırpınışını temsil eden bu derme çatma ordu, Müslümanların şehre girmelerine mani olmak üzere silaha sarıldılar, ok yağdırmaya ve Hâlid'e, savaşarak Mekke'ye giremeyeceğini, bağurmaya başladılar. Handeme Dağı'nın eteğinde gerçekleşen bu çarpışmada Mekke müşriklerinden yirmi dört Kureysli öldürüldü.⁶⁰ Hımas yaşadıkları hezimetini eşine anlatırken Süheyl'in düştüğü durumu

⁵⁹ - Vâkıdî, II, 582; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 247; Makrîzî, *İmtâ*, I, 280.

⁶⁰ - Vâkıdî, II, 824-825; İbn Sa'd, II, 136; Makrîzî, *İmtâ*, I, 385.

da aktarıyor; “Eğer Sen Handeme gününü, Safvân ve İkrime’nin kaçtığı-
nı, Süheyl’in yas tutan koca karı gibi ortada kaldığını görseydin beni
ayıplamazdın”.⁶¹

Mekke fethinde Hz. Peygamber Bilâl’e ezan okumasını emredin-
ce Kâbe’nin çatısına çıkarak olanca sesiyle ezanı okudu. Mekke’nin tepe-
lerine sinmiş uzaktan Müslümanları izleyen Kureyşlilerden bazıları ke-
lime-i şehâdeti duyunca çıldırdılar. İkrime b. Ebû Cehil, Hâlid b. Esîd
babalarının bunu duymadan ölmüş olmalarına şükrettiler. Onlara göre
Bilâl, Kâbe’nin damına çıkmış kötü bir şekilde bağırıyordu. Süheyl ise bu
fethi daha soğukkanlı karşılamış ve diğerlerinin tepkisinden farklı olarak
durumu şöyle değerlendirmiştir; “Eğer bu Allah’ı kızdırmış ise muhak-
kak ki o bunu değiştirecektir, yok eğer buna rıza göstermiş ise Allah bu-
nu sabitleyecektir.”⁶²

Süheyl, Hz. Peygamber Mekke’ye girdiği zaman kendisini eve at-
tı ve kapıyı kilitledi. Oğlu Abdullah’ı göndererek Hz. Muhammed’den
kendisi için koruma istedi. Çünkü onun öldürülmesini engelleyecek bir
eman yoktu. Süheyl’e göre Hz. Muhammed’in ve sahâbesinden hiçbirisi
onun hakkında kötü bir izlenime sahip değildi. O Resûlullah ile Hudey-
biye’de başka kimsenin karşılaşmadığı bir şekilde buluştu, Bedir ve
Uhud’a katılmakla birlikte onunla yazışma şerefine nail oldu. Ancak o
sırada Kureyş’le birlikte hareket ediyordu. Abdullah b. Süheyl, Hz. Pey-
gamber’e giderek babası için emân istedi. Hz. Peygamber; “Evet O Al-
lah’ın emânıyla emândadır, çıksın ortaya” buyurdu. Sonra Hz. Peygam-

⁶¹ - Vâkıdî, II, 824-825; İbn Hişâm, IV, 1249; İbn Sa’d, II, 136; VII, 396; Taberî, III, 90; Makrîzî,
İmtâ, I, 385; İbnü’l-Emin Mahmud, Seydişehir, II, 879; Mubarekfûrî, s., 412; Fayda, *Hâlid*
b. Velîd, 174-175; Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara, 2010, s., 394.

⁶² - Vâkıdî, II, 846.

ber yanındakilere: “Onunla kim karşılaşırsa sert bakmasın, çıksın ortaya, hayatıma yemin olsun ki Süheyl akıl ve şeref sahibi bir insandır. İslâm’dan habersiz olmak Süheyl’in işi değildir, içinde bulunduğu durumun kendisine faydası olmadığını anladı.” Abdullah, babası Süheyl’in yanına gitti ve Hz. Peygamber’in söylediklerini ona aktardı. Hz. Peygamber müşrikleri çağırarak onların ne beklediklerini ne diyeceklerini sorunca Süheyl “Biz hayır diliyoruz, sen hayırlı bir kardeş ve hayırlı bir kardeş çocuğusun.” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Yusuf Peygamberin kardeşlerine “Bu gün size kınamak yok.⁶³” dediği gibi onlara “Hepiniz serbestsiniz” buyurdu.⁶⁴ Süheyl, Huneyn’e Hz. Peygamber’le beraber gitti ve Cîrâne’de Müslüman oldu. Müslüman olduktan sonra Medine’ye hicret eden Süheyl Veda haccına kadar burada kaldı. Veda haccından sonra Mekke’de yaşamaya devam etti.⁶⁵

Hz. Peygamber Mekke fethinden sonra Hevâzin kabilesi üzerine yürümek için Huneyn’e tertiplelediği sefere Müslüman olmadığı halde katılan insanlar da vardı. Bunların amacı zaferin kimin tarafında olduğunu görmek ve ganimetten pay elde etmektir. Bu yüzden Hz. Peygamber ve ashâbı için savaşmayı istemiyorlardı. Savaş esnasında ordunun arka kısmı sıkıntıya düştü. Burada bulunan Süheyl, Ebû Süfyân, Hâris b. Hişâm, Huvaytîb b. Abdüluzzâ, Abdullah b. Ebî Rebîa zaferin kime geçeceğini izliyorlardı. Müslümanlar savaşın bu ilk anında hezimete uğrayınca Kelede “Müjde Ebû Vehb, Muhammed’in güneşi söndü, Muhammed

⁶³ - Yusuf Sûresi, 92.

⁶⁴ - İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyîzi’s-Sahâbe*, Beyrut, ts., III, 146; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 268; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, s., 212.

⁶⁵ - Vâkîdî, II, 847-848; İbn Sa’d, VII, 404; Makrîzî, *İmtâ*, I, 397; İbnü’l-Cevzî, *Sıfeti’s-Safve*, I/I, 371; Fayda, *Hâlid b. Velîd*, 175; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, s., 212; Erul, “Süheyl”, *DİA*, XXXVIII, 30.

ve ashâbı yenildi!" diye oradakilere haber uçurdu. Bu esnada iman etmemiş olan Safvân b. Ümeyye bu haberi duyunca "Kureyş'in rabbi, rab olarak bana Hevâzin'in rabbinden daha iyidir." dedi.⁶⁶

Huneyn'de savaşın ilk anındaki gerilemeden sonra zafer Müslümanların olunca kalbinde hala küfrün izlerini taşıyanlar savaşın henüz tam olarak neticelenmediğini söylüyorlardı. Ebû Süfyân "Daha onların hezimetini kesinleşmedi" deyince Eslem kabilesinden Ebû Mukât "Eğer Hz. Peygamber senin öldürülmeni yasaklamasaydı şimdi senin kafanı uçururdum." dedi. Safvân b. Ümeyye yukarıda belirttiğimiz sözü ile onu sustururken Süheyl "Daha Muhammed ve ashâbının haberi net olarak ortaya çıkmadı." diyordu. İkrime ise "Bu da laf mı, iş Allah'ın emrindedir, Muhammed'in işi değildir, bugün olmazsa yarın mutlaka akibet ortaya çıkacaktır." deyince Süheyl "Senin beklentin onun aleyhinedir fakat istemediğin meydana gelecektir, Ya Ebâ Yezîd! Muhakkak ki bizler, akıllarımızın dışında bir şey takip ettik, kendisine faydası ve zararı olmayan taşlara tapıyoruz." dedi. Bu konuşmaları karşılaştırdığımızda Süheyl'in sözlerinde Hz. Peygamber'e karşı bir yumuşamanın olduğu görülmektedir.⁶⁷

Hz. Peygamber Tâif muhasarını kaldırdıktan sonra Ci'râne'ye geldi. Burada Hevâzin'in mallarını ve esirlerini Müslümanlar arasında ganimeti taksim etti. Esirlerin sayısı altı bin idi. Müellefe-i Kulûb'a da burada pay verdi.⁶⁸ Hz. Peygamber Müellefe-i Kulûb'tan sayılan onlardan Süheyl'e yüz deve verdi. Süheyl genel kabule göre burada Müslü-

⁶⁶ - Vâkıdî, III, 895; Makrîzî, *İmtâ*, II, 12.

⁶⁷ - Vâkıdî, III, 910-911.

⁶⁸ - Halife b. Hayyât, *Tarih*, Riyad, 1985, 90.

man oldu.⁶⁹ Müellef-i Kulûb'un diğerleri ise Ebû Süfyân b. Harb, Muâviye b. Ebi Süfyân, Hâkim b. Tâlik b. Süfyân b. Ümeyye, Hâlid b. Esîd, Hâris b. Hişâm, Saîd b. Yerbû, Nadr b. Hâris, Uyeyne b. Hısn, Mâlik b. Avf, Akra b. Hâbis, Safvân b. Ümeyye, Süheyl, Huveytib b. Abdiluzzâ, Hâkim b. Hızâm, Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdilmuttalib, Alâ b. Cârîye (Benî Zühre'nin anlaşmalısı)'dir. Hz. Peygamber, Saîd b. Yerbu ve Huveytib b. Abdiluzzâ hariç tamamına sonra yüz deve verdi. Saîd b. Yerbû ve Huveytib b. Abdiluzzâ'ya ellışer deve verdi.⁷⁰ Mahreme b. Nevfel, Umeyr b. Verefe, Hişâm b. Amr, Abbas b. Mirdâs'a yüz deveden daha az verildi.⁷¹ Hz. Peygamber daha sonra umre yapmak için ihrama girdi ve buradan ayrıldı.⁷²

Mekke fethinde Müslüman olan Kureys'in ileri gelenlerinden Süheyl kadar namaz kılan oruç tutan ve sadaka veren başka kimse yoktur. İbadetle o kadar meşgul oldu ki benzi soldu ve değişti. Kur'an okunduğunda çokça ağlardı. Yumuřak kalpli biri haline geldi. Muaz b. Cebel'e gider o da Kur'an okur Süheyl ise bolca ağlardı. Bu durum Muaz Mekke'den ayrılincaya kadar devam etti. Onun kendi kabilesinden biri yerine neden mevladan birinden Kur'an dinlemeye gittiği sorulunca "Bize yapılanlar yapıldı, geğenler bizi geçti, biz geride kaldık, ömrüm oldukça böyle devam edeceğim, İslâm cahiliye adetlerini kaldırmıştır. Allah Teala Cahiliye döneminde adları zikredilmeyen kavmi İslâm'la yüceltmiştir.

⁶⁹ - Vâkıdî, 946; İbn Hişâm, IV, 1345; İbn Sa'd, *Tabakat*, II, 153; VII, 404-405; İbn Habîb, *el-Münemmak*, 423; İbn Kuteybe, *Meârif*, 284; Taberî, *Tarih*, III, 90; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 146.

⁷⁰ - İbn Habîb, *el-Münemmak*, 422-423.

⁷¹ - Halife b. Hayyât, *Tarih*, s., 90.

⁷² - Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 246; İbn Sa'd, II, 153; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, 164; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 270; Makrîzî, *İmtâ*, II, 29; İbnü'l-Emin Mahmud, *Seydişehrî*, II, 902; Mu-barekfûrî, s., 429; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, s., 218.

Keşke biz de öne geçenlerle beraber olsaydık. Kavminden öne geçenlerin duasını umuyorum".⁷³

Veda Haccı'nda Süheyl kurban kesilen yerin yanında duruyordu. Allah Resûlü ise kurbanı ile orada bulunuyordu. Süheyl Hz. Peygamber'e yaklaşmaya çalışıyordu. Hz. Peygamber kurbanını eliyle kesti. Berberi çağırarak saçını traş ettirdi. Süheyl o esnada Hz. Peygamber'in saçını toplarken ve onu gözlerine sürerken görülmüştür. Râvî bu sahne karşısında Süheyl'in Hudeybiye'de "Bismillâhirrahmânirrahim" ve "Muhammedun Resûlullah" yazılması kararını nasıl red ettiğini hatırladığını ve kendilerini İslâm'a ulaştırdığı için Allah'a hamd ettiğini aktarmaktadır.⁷⁴

h- Hz. Peygamber'in Vefatından Sonra Süheyl

Hız. Peygamber Mekke fethinde Hac mevsimini beklemeden Medine'ye dönmüş bir sonraki yıl ise Hız. Ebû Bekir'i hac emiri olarak göndermişti. 632 yılında ise hac farızasını yerine getirmiş bir daha Kâbe'ye gelememiş için peygamberimizin bu haccına Veda Haccı denilmiştir. Hız. Peygamber haccı ifa edip sahâbeleri ile vedalaşıp, hem onlara hem de çağlar boyunca gelecek Müslümanlara evrensel nitelikteki konuşmasını yaptıktan sonra Medine'ye dönmüş çok geçmeden de dâr-ı bekâ'ya irtihal etmiştir. Hız. Peygamber vefat ettikten sonra Araplar arasında irtidat hadisesi başladı. Mekke ehlinin de irtidat etme eğilimi içinde oldukları veya bundan sonra zekât vermeyeceklerini söyledikleri bilinmektedir. Mekke ehli Hız. Ebû Bekir'e zekâtlarını göndermemeyi düşündüler. Sü-

⁷³ - İbn Kuteybe, *el-Meârif*, 284; İbnü'l-Cevzî, *Sifetü's-Safve*, I/I, 371; *el-Ikdü's-Semîn*, IV, 250-251; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II, 328-329; er-Razi, *el-Cerhu ve't-Ta'dil*, Beyrut, 1952, IV, 245; Zehebî, *Siyer*, I, 194.

⁷⁴ - Vâkidi, II, 609-610; Taberî, II, 636; Makrîzî, *İmtâ*, I, 294.

heyli'nin bu hassas ortamda Müslümanların birlik beraberliğini korumak, onları İslâm dairesinde tutmak veya zekât ödememek gibi bir hataya düşmelerini engellemek için önemli konuşmalar yaptığı kaynaklarımızda haber verilmektedir. Sonuçta bunlar mahiyeti itibariyle aynı amaca hizmet eden konuşmalardır. Mekke vâlisi Attâb b. Esîd bu kaos ortamı ile baş edemeyeceğini düşündüğü için gözden kaybolmuştur. Attâb'ın Hz.Peygamber'in vefatından sonra ortamı yatıştıramayacağını söylemesi üzerine Süheyl'in onu yanına alarak konuşma yaptığı da belirtilir.⁷⁵ Kâbe'nin kapısına dikilerek insanlara seslenen Süheyl şöyle konuştu; "Allah'a yemin olsun ki, bu din güneş doğmaya ve batmaya devam ettikçe baki kalacaktır bunu biliyorum. Bu (Ebû Süfyân'ı göstererek) sizin nefsinizi aldatmasın, muhakkak ki o da bu işin böyle olduğunu bu dinin hak olduğunu benim bildiğim gibi biliyor. Lâkin Benî Hâşim'e duyduğu haset onun göğsüne çökmüştür." "Kim Muhammed'e tapıyorsa bilsin ki o ölmüştür, kim de Allah'a tapıyorsa o diridir ve bakidir." "Yaşanan bu durum sadece İslâm'ın kuvvetini artırır, kim bizden şüphe ederse onun boynunu vururuz". Zekâtın ödenmesini temin etmek için ise Süheyl şunları söyledi; "Ey Kureyş halkı! bilirsiniz içinizde denizde ve karada en fazla ticaret yapan insan benim, zekâtlarınızı veriniz, eğer bunu ödemekten vazgeçerseniz ben sizin üzerinize düşen miktarı kendi malımdan öderim ama sakın İslâm'a cephe almayınız".⁷⁶ Nevevî'nin aktardığına göre ise Süheyl konuşmasında "Ey Kureyş halkı! İslâm'a en son giren ama en önce terk eden olmayınız, Allah'a yemin ederim Allah bu işi Resûlullah'ın belirttiği gibi tamamlayacaktır, ben kendisini benim şu

⁷⁵ - *Kenzü'l-Ummâl*, XIII, 430-431.

⁷⁶ - *Belâzurî, Ensâb*, I, 364.

bulduğum yerde ve tek başına şöyle derken gördüm “Benimle birlikte Lâ ilâhe illallâh deyiniz, Bütün Araplar size boyun eğeceği gibi arap olmayanlar da size cizye ödeyecektir, Allah’a yemin ederim ki Kısra’nın ve Kayser’in hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız” İşte bazıları bununla alay etti, bazıları da bu sözleri tasdik etti, sonunda işte şu gördükleriniz yaşadıklarınız oldu, bundan sonra da geri kalanlar kesinlikle gerçekleşecektir” dedi. Bu konuşma etkisini göstermiş ve Mekke Müslümanları Süheyl’in söylediklerinin doğru olduğunu kabul ederek Halife Ebû Bekir’e bağlılıklarını sürdürmüşlerdir.⁷⁷ İnsanlar bu konuşmanın üzerine akıllarını başlarına aldılar ve düşündükleri şeyden vaz geçtiler. Ortam yatışınca vâli Attâb b. Esîd de ortaya çıktı. Süheyl’in bu önemli çıkışı ve sözleri Hz. Ömer’in onun dişlerini sökmek için izin istediğinde Hz. Peygamber’in “o övülecek bir makama gelecektir” sözünü doğrulamaktadır.⁷⁸

Süheyl, Hâris b. Hişâm’la beraber Hz. Ömer’in yanına geldiklerinde iki yanına oturdular. Hz. Ömer, orada bulunan Muhacirlere, Süheyl ve Hâris’i tanıtıyordu. Fakat onlar yüzlerini çevirdiler onlara bakmadılar. Daha sonra Ensâr’dan gelenlere tanıttı, onlar da bu ikisinin yüzüne bakmadılar. Başka bir rivayette ise Hz. Ömer’in yanına çağırılırken Muhâcir ve Ensâr’a öncelik verilirken kendilerine itibar edilmemesine Süheyl ve Hâris kızdılar. Hz. Ömer’in yanından çıktıklarında Hâris, Süheyl’e şöyle dedi; “Bize yapılanları gördün mü?” Süheyl ise “O ayıplanmayacak biridir, ayıplanmayı biz hak ediyoruz, kavmimiz İslâm’a davet

⁷⁷ - İbn Habîb, *el-Münemmak*, 217-218.

⁷⁸ - İbn Hişâm, IV, 1525; *el-İstîâb*, II, 230-231; *el-İkdü’s-Semîn*, IV, 251; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 324; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 146; Câhız, *el-Beyân*, I, 300; *Kenzü’l-Ummâl*, XIII, 432; Makrîzî, *İmtâ*, IV, 400; Erul, “Süheyl”, *DİA*, XXXVIII, 30.

edildi onlar koşular, biz ise geri kaldık onlara katılmadık, cennet kapılarına çağrıldığımız vakit durumunuz ne olacak, vallahi müşriklerle beraber olacağım bir yer istemem, Müslümanlarla beraber olmayı isterim.” İnsanlar Hz. Ömer’in yanından ayrıldıktan sonra onun yanına tekrar gelerek “Ya Emîrelmü’minîn bize yapılanı gördün. Biz biliyoruz ki bu bizden kaynaklanıyor, bizden giden fazileti nasıl elde edebiliriz? Hz. Ömer onlara “Ancak bir tek yol biliyorum.” dedi ve onları Rum diyarını gösterdi. İki de Şam’a gittiler ve orada cihat edip orada vefat ettiler.⁷⁹

Hz. Ömer divanı oluşturduktan sonra maaşları dağıtırken önce Müslüman olanlara daha fazla maaş verdi. Mekke eşrafından olmalarına bakmadan Süheyl, Safvân b. Ümeyye ve Hâris b. Hişâm’a daha az maaş verdi. Bu durumu gururlarına yediremeyen ve daha üstün olduklarına inanan bu insanlar kendilerine daha az maaş verilmesini kabul etmediklerini söyleyerek maaşlarını almadılar. Hz. Ömer onlara “Ben İslâm’a girişteki önceliğe göre maaş ödüyorum, nesebe göre değil” deyince “ O zaman evet” diyerek maaşlarını aldılar. Arkasından Şam tarafına cihada gittiler.⁸⁰

Hz. Ömer Mekke sakinlerinin evlerine yeni kapılar açmalarını yasakladı. Her hangi bir evin kapısının önündeki belli bir alan bu eve ait olarak düşünülüyordu. Bu sebeple açılan her yeni kapı belli bir alan özelleşmesi anlamına geliyor bu da hacıların konaklamak için kullandıkları alanın daralması anlamına geliyordu. Hz. Ömer bu yasağı getirerek hacıların sıkıntı yaşamamalarını istemiştir. Kendi evine ilk kapıyı açan Sü-

⁷⁹ - Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed, *Tarîhu'l-Kebîr*, Beyrut, ts., IV, 103-104; Belâzurî, *Ensâb*, I, 364; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, II, 231; *el-Ikdü's-Semîn*, IV, 252; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, Beyrut, 1993, VI, 211.

⁸⁰ - Taberî, III, 613; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 502.

hey'l'a, Hz. Ömer bir mektup göndererek bundan kaçınmasını istedi. Fakat Süheyl Halife'ye "Bana bak Ya Emîre'l-Mü'minîn, ben tüccarım, malları korumak, arkamı tutmak için iki kapı açmak istedim." diye haber gönderdi. Hz. Ömer "O zaman yap." dedi. Burada ticaret faaliyetinin getirdiği zaruretler nedeniyle Hz. Ömer'in Süheyl'in evine kapı açmasını kabul ettiği görülmektedir.⁸¹

Hz. Ebû Bekir'in başlatmış olduğu fetih hareketlerinin önemli bir ayağı Şam bölgesindeki fetihleridir. Ecnâdeyn zaferi esnasında vefat eden Hz. Ebû Bekir'in başlattığı bu hareket Hz. Ömer zamanında aynı hızla devam etmiş ve kesin zaferlerin alındığı bir döneme girilmiştir. 634 yılındaki Ecnâdeyn zaferinden sonra Hims, Beysan ve Fihl gibi şehirlere dağılan Bizans askerleri Müslümanları yok etme gayesiyle saldırdılar. Fakat Ebû Ubeyde b. Cerrâh komutasında İslâm ordusu Fihl savaşında Bizans askerlerini yenilgiye uğrattı. Bölgedeki fetih hareketlerinde Süheyl'in de bütün samimiyetiyle cihad ettiğini görmekteyiz. Süheyl, Hz. Peygamber'den duyduğunu söyleyerek, "Allah yolunda geçirdiğiniz bir saat aileniz içinde geçirdiğiniz bir ömürden daha hayırlıdır."⁸² hadisini nakletmiştir. Devamında ise Süheyl şöyle dedi "Ben ölünceye kadar buradayım, Mekke'ye dönmeyeceğim." Gerçekten Süheyl, Hz. Ömer zamanında h.18 yılda Amevas taununda ölünceye kadar Şam'da kaldı. Yezid b. Ebû Süfyân'ın cüdüne dâhil olarak Ürdün bölgesinin fethinde Mekke ehlin-den insanlarla beraber hizmet etti.⁸³ Süheyl, Hâris b. Hişâm'la birlikte Şurahbil b. Hasene'nin birliğine katılarak Beysan üzerine gittiler. Bey-

⁸¹ - Abdurrezzak San'anî (ö. 211/827), *el-Musannef*, Beyrut, 1970, V, 146; el-Kureşî, Galib b. Abdülkâfî, *Evveliyâtü Fârûk fi'l-İdâreti ve'l-Kadâ*, Beyrut, 1990, I, 244.

⁸² - İbn Sa'd, VII, 404; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 147.

⁸³ - Taberî, III, 390.

san'ın kuşatmanın ardından şehir teslim oldu ve şehir halkı ile bir anlaşma yapıldı. 635 yılındaki Hâlid b. Velîd, Ebû Ubeyde, Amr b. As ve Yezîd b. Ebi Süfyân birliklerinin saldırısı neticesinde Dımaşk teslim oldu. Dımaşk muhasarasından sonra gerçekleşen görev değişikliğinden sonra Hâlid b Velîd'in yerine tayin edilen Ebû Ubeyde b. Cerrâh zamanında fetihler devam etmiştir. Bu mücadelelerin sonucunda Mercü'r-Rum, Hama, Hıms, Lazkiye ve Kınnesrin fetihleri tamamlanmıştır. Yermuk savaşı İslâm ordularının Şam'da yaptıkları mücadelenin en önemli merhalesini teşkil etmektedir. Yermuk savaşında Süheyl, Hâlid b. Velîd'in teşkil ettiği orduda atlı birlik komutanı olarak görev yaptı. Kudüs'ün fethiyle Akdeniz cephesindeki fetihler parlak sonuçlar vermiştir.⁸⁴

İbnü'l-Esîr ve Zehebî gibi tarihçilere göre Süheyl, Yermuk savaşında⁸⁵, Halîfe b. Hayyât'a göre ise Mercî Suffer'de⁸⁶ şehit olmuştur. Fakat h.18 yılında Amevas taununda öldüğü şeklindeki bilgi daha kuvvetlidir. Oğlu Ebû Cendel gibi Ebû Ubeyde, Muaz b. Cebel, Yezid b. Ebi Süfyân ve Hâris b. Hişâm da bu taunda öldüler.⁸⁷

Sonuç

Hz. Peygamber'in tevhid mücadelesinde direnç gösteren Mekke eşrafından biri de Süheyl idi. Fiziki işkencenin yanında ekonomik ambargo, psikolojik işkence, sözle taciz etme gibi farklı alanları deneyen

⁸⁴ - İbn Sa'd, VII, 405; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, 284; Taberî, *Tarih*, III, 396, 443; Belazuri, *Fütûh*, trc, 199; Zehebî, *Siyer*, I, 195.

⁸⁵ - İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gabe*, II, 481; Zehebî, *Siyer*, I, 195.

⁸⁶ - Halîfe b. Hayyât, s. 90

⁸⁷ - İbn Kuteybe, *el-Meârif*, 284; Taberî, *Tarih*, IV, 60; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 557; Zehebî, *İber fi Haberi Men Ğaber*, Beyrut, 1985, I, 17; *el-lkdü's-Semîn*, IV, 252; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 146; İbnü'l-Cevzî, *Sıfeti's-Safve*, I/I, 372; İbn Zeber, *er-Rebîi*, I, 104; Erul, "Süheyl", *DİA*, XXXVIII, 30.

Müşrikler İslâm nurunu söndürmeye güç yetiremediler. Mekke müşriklerini Müslümanların karşısında savunan güçlü hatiplerin ve müzakerecilerin en önemlilerinden biri Süheyl'di. Şirkin müdafaa edilmesini kendisine görev bilen Süheyl, sadece hitabet gücü ile değil zenginliği ile de bu mücadeleye katılıyordu. İslâm'ın tebliğ edilmeye başlandığı andan itibaren husumete başlayan Süheyl ilerleyen zamanlarda Mekke idaresine yön verecek kadar güçlendi. Hudeybiye anlaşmasının bozulmasında, Müslümanları Mekke'ye sokmamak için gösterilen dirençte Süheyl süreci yönlendirmiştir. Anlaşmanın bozulmasını istemeyen Mekke ileri gelenlerine rağmen böyle bir eyleme girişmesi onun hem güçlü bir isim olduğunu hem de İslâm'a ve Müslümanlara tepkisinde bir yumuşama olmadığını gösteriyor. Mekke fethindeki son dirençten de bir netice alamayan Süheyl'in eman talebi Hz. Peygamber tarafından kabul edilmiştir. Cî'râne mevkiine geldiğinde ise müellefe-i kulûb statüsündeki Süheyl İslâm'a girmiştir. Müşriklerin önemli hatip ve müzakerecilerinden Süheyl'in hidayete erdikten sonra İslâm'ı yaşamada gösterdiği titizlik ve güçlü imanı, kadim kaynakların vurguladığı bir durumdur. İslâm'a geç girmesinin bir hata olduğuna hayıflanılan Süheyl, sâbikûn dediğimiz İslâm'a erken dönemde giren Müslümanların üstünlüğünü takdir etmiştir. Bu yöndeki tasarruflara rıza göstermek gerektiğini düşünen Süheyl, İslâm'a geç girmesinden doğan kaybı telafi etmek için bir taraftan ibadetlere düşkünlük göstermiş diğer taraftan geri kalan ömrünü cihadla geçirmeye karar vermiştir. Süheyl'in batıl inanç alanında iken yaşadığı dönüşüm bize onun düşünen, olayları tefrik kabiliyetinde olan, yaşadıklarını muhasebe ederek durması gerektiği yeri iyi bilen bir insan olduğunu gösteriyor. İslâm'a geç girmesinin bu çapta bir insana yakışmadığı söylenebi-

lir. Ancak İslâm'a girdikten sonraki itiraflarına bakınca aslında dinin gücünü bildiği, fakat bir takım menfaatler ve çekişmeler nedeniyle iman etmediği anlaşılıyor. Hz. Peygamber'in Süheyl'in Mekke eşrafından olması sebebiyle ona değer verdiği anlaşılmaktadır. Bunun bir tezahürü olarak Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslâm dininin gücünü haykıran Süheyl, bir bakıma Peygamberimizin temennisini yerine getiriyordu. Hz. Peygamber'in vefatının dine zarar vermeyeceğini söyleyerek Müslümanları kendine getiren ve İslâm dairesinde tutan Süheyl, cihad gayesiyle gittiği Şam'da vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut, t.y.
- Azimli, Mehmet, *Siyeri Farklı Okumak*, Ankara, 2010.
- Balcı, İsrail, "Bedir Savaşıyla ilgili Mucizevi Rivayetlerin Kur'an Hadis ve Tarih Verilerine Göre Kritiği", *İstem*, XIII, Konya, 2009.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahya (ö. 279/ 982), *Fütûhu'l-Büldân*, trc., Mustafa Fayda, Ankara, 2002.
- , *Ensâbu'l-Eşraf*, thk., Süheyl Zekkar-Hayreddin Zirikli, Riyad, 1996.
- Buharî, EbûAbdullah Muhammed b. İsmail (ö. 869), *Tarihu'l-Kebîr*, t.y.
- Câhız, Ebû Osman Amr (ö. 255/ 869), *el-Beyân ve't-Tebyîn*, Beyrut, 1993.
- Erul, Bünyamin, "Süheyl b. Amr", *DİA*, XXXVIII, İstanbul, 2010.
- El-Fâsî, Ebu't-Tayyib Takıyyüddin Muhammed (ö. 830/ 1427), *el-Ikdü's-Semin fi Tarihi'l-Beledi'l-Emîn*, thk., Muhammed Abdulkadir Ata, Beyrut, 1998.

- el-Kureyşi, Galib b. Abdülkafi, *Evveliyyatu Fârûk fi'l-İdâreti ve'l-Kadâ*, I, 244, Beyrut, 1990.
- Fayda, Mustafa, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, İstanbul, 1992.
- Halife b. Hayyât (ö. 240/854), *Tabakat*, thk., Süheyl Zekkar, 1993.
-----, *Tarih*, thk., Ekrem Ziya Umeri, 1985.
- Hamidullah, Muhammed, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, t.y.
-----, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, Ankara, 2003.
- İbn Abdülber, Yusuf b. Abdullah, (ö. 463/1070m.) *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 1995.
- İbn Habib, EbûCafer Muhammed (ö.245/ 859m.), *el-Münemmak fi Ahbari Kureyş*, nşr., Hurşid Ahmed Faruk, Beyrut, 1985.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali (ö. 852/ 1449), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Beyrut, Kalkuta, 1853.
- İbn Hallikân (ö. 681/ 1282), *Vefeyâtü'l-A'yân*, 1994.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali (ö. 456/ 1064), *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, Beyrut, 1983.
- İbn Hişam, Muhammed b. Abdülmelik (ö. 218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Kahire, t.y.
- İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim (ö. 276/889), *Kitabu'l-Meârif*,
- İbn Sa'd, Muhammed (ö. 230/845), *Tabakatü'l-Kübrâ*, t.y.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemaleddin (ö.597/1201), *Sifetü's-Safoe*, Beyrut, 1992.
- İbnü'l-Emin Mahmud Seydişehrî (ö.1918), *İslâm Tarihi*, İstanbul, 1983.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed (ö. 630/ 1233), *el-Kâmil fi't-Tarih*, nşr., Tornberg, t.y.
-----, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, 1989.

- Makrizî, Takıyuddin Ahmed b. Ali (ö.845/1441), *İmtâu'l-Esmâ bimâ li'n-Nebiyi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafedeti ve'l-Metâ'*, thk, Muhammed Abdülhamit en-Nemîsî, Beyrut, 1999.
- Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı ve Daveti*, Çev., İbrahim Kutlay, İstanbul, 2005.
- Müttekî el-Hindî, Alauddin Ali b. Abdülmelik, *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl*, Beyrut, 1993.
- Râzî, *el-Cerhu ve't-Ta'dîl*, Beyrut, 1952.
- San'anî, Abdurrezzak (ö. 211/827), *el-Musannef*, thk., Habiburrahman A'zamî, Beyrut, 1970.
- Sarıçam, İbrahim, *Hazreti Ömer*, Ankara, 2010.
- , *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2004.
- Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman (ö. 360/971), *Mu'cemü'l-Kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecid Selefî, Beyrut, 1993.
- Taberî, EbûCafer Muhammed b. Cerir (ö. 310/ 922), *Tarihu't-Taberî (Tarihu'r-Rûsul ve'l-Mülûk)*, thk., Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire, t.y.
- Vakidî, EbûAbdullah Muhammed (ö. 207/ 823), *Kitabu'l-Meğazî*, thk., Marsden Jones, 1404.
- Yakubî, Ahmed b. Ebi Yakub b. Cafer (ö. 292/905), *Tarihu'l-Yakubî*, thk., Abdulemir Mühenna, Beyrut, 1993.
- Yakut el-Hamevî (ö. 626/ 1229), *Mu'cemu'l-Büldân*, Beyrut, 1990.
- Zehebî, Muhammed b. Ahmed (ö. 748/ 1347), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk., Şuayb Arnaut, 1414.
- , *el-İber Fî Haberi Men Ğaber*, Beyrut, 1985.